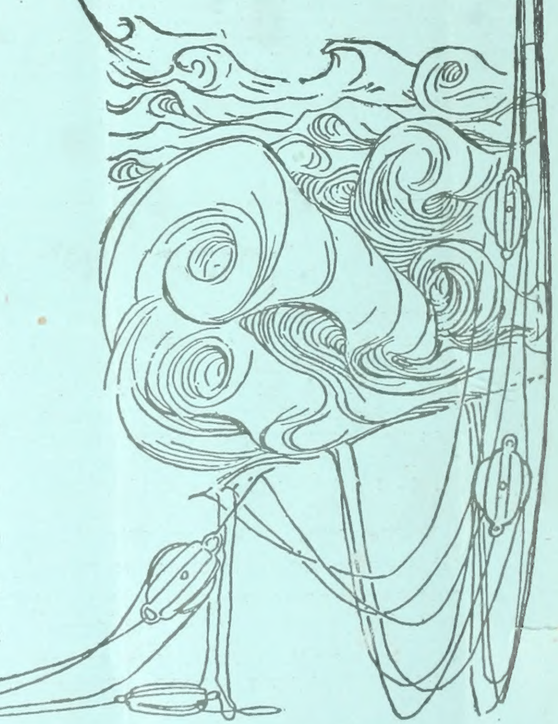
Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, New York. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

התורן

עתון שבועי

יוצא בכל יום ששי



התוכן

VOL. V NEW YORK, APRIL 19, 1918 No. 6 (106)

HATOREN Published Weekly by HATOREN PUBLISHING ASS'N, Inc. (A. Lubarsky, Pres., Sol. Lamport, Treas., A. S. Orlans, Sec'y). 44 EAST 23rd STREET, NEW YORK Telephone, Gramercy 6944	מחיר „התורן" לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00 בחוץ לארץ ובקנדה: לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25 לפחות מחצי שנה אין התתימה מתקבלת הכתובת: Hatoren, 44 East 23rd St., New York	SUBSCRIPTION RATES: One year—$4.00 Six months—$2.00 Foreign Countries and Canada: One year—$4.50 Six months—$2.25 Single copy 10 cents Entered as second-class mail matter at the Post Office of New York, August the 11th, 1913.

מחיר גליון 10 סנטים

Statement of the ownership, management, circulation, etc., required by the Act of Congress of August 24, 1912, of HATOREN, published weekly at New York, N. Y., for April 1, 1918; State of New York, County of New York.

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid, personally appeared Saul Epstein, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the Business Manager of the Hatoren, and the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of Congress of August 24, 1912, embodied in section 443, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

1. That the names and addressess of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher, Hatoren Publishing Ass'n, Inc., 44 E. 23rd St., New York City; Editor, I. D. Berkowitz, 44 E. 23rd St., New York; Managing Editor, Dr. S. Levin; 44 E. 23rd St., New York; Business Manager, Saul Epstein, 44 E. 23rd St., New York.

2. That the owners are: Hatoren Publishing Ass'n, Inc., 44 E. 23rd St., New York; Provisional Committee, 44 E. 23rd St., New York; Sol. Lamport, 2 W. 88th St., New York; A. E. Lubarsky, 452 Riverside Drive, New York; I. Goldberg, 171 E. B'way, New York; Dr. I. Strauss, Aeolian Hall, New York; Mephitze Sephath Ever, c. o. Dr. Levin, 1915 Daly Ave., New York; Dr. S. Melamed, Aeolian Hall, New York; Dr. S. Levin, 610 W. 115th St., New York.

3. That the known bondholders, Mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: None.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities thanas so stated by him.

SAUL EPSTEIN, Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this 1st day of April 1918.

(Seal.)

(My commission expires March 30, 1918.)
S. EPSTEIN, Notary Public.

אל קוראי „התורן".

הנהלת „התורן" קובעת את חדשי ניסן ואייר לעבודה של רכישת חותמים חדשים לעתוננו. בעבודתה זו רוצה ההנהלה לשתף אליה את כל אלה מקוראי „התורן", שחפצנו חפצם ומטרתנו מטרתם: להרבות את מספר קוראי עברית באמריקה ולעשות את הספרות העברית שכיחה ומצויה בכל בית בישראל, אשר לשוננו הלאומית אינה זרה לו. פונים אנחנו איפוא לכל קוראינו הנאמנים להיות לנו לעזר בעבודת הפצת „התורן" בין מכיריהם היודעים עברים ולהרבות את מספר חותמיו במשך שני החדשים האמורים עד היכן שידם מגעת. ולאות הכרת־טובה לאלה, אשר יואילו לקבל עליהם את הטורח הזה, אָנו קובעים **פרס־חנם לזכרון** לכל אחד מקוראינו, אשר ימציא לנו במשך הזמן הנזכר חמשה חותמים חדשים. הפרס הוא אחד משני הספרים העברים האלה:

א) **„לוח אחיעבר"**, מאסף ספרותי, בן 450 עמודים, שמחירו $1.50;

ב) **כתבי ראובן בריינין**, כרך א (ספורים, ציורים ורשימות, עם תמונת המחבר בצירוף מבוא), שמחירו $1.50.

כל מי שימציא לנו במשך חדשי ניסן ואייר חמשה חותמים ינתן לו חִנם אחד משני הספרים האלה, לפי בחירתו. הממציא עשרה חותמים — יקבל את שני הספרים חנם.

מקוים אָנו, כי קוראינו הנאמנים, אשר הביעו כמה פעמים את חבתם ל„התורן" במכתביהם אלינו, יקבלו עליהם ברצון לעשות גם דבר ממשי לתועלתו ולבסוסו לימים הבאים, והיו ספרי־הפרס בידיהם למזכרת, כי השתתפו אף הם אתנו השתתפות מעשית ביצירת בימה עברית ספרותית באמריקה.

הנהלת „התורן".

VOL. V NEW YORK, APRIL 19, 1918 No. 6

התורן

יוצא לאור על־ידי
חברת התורן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, גזבר
א. ש. אורלאנס, מזכיר

העורכים
ד״ר שמריה לוין
י. ד. ברקוביץ

שנה חמישית ניו־יורק, ז׳ אייר, תרע״ח גליון ששי

פרשת השבוע

לִקְרַאת הַוְּעִידָה הָעִבְרִית.

עוד שבועים והצירים של ההסתדרות העברית יכנסו לועידתם השנתית השניה. יבקרו את כל מה שנעשה לטובת התנועה העברית במשך השנה הראשונה לקיומה של ההסתדרות ויבקשו דרכים ואמצעים חדשים, איך להרחיב את חוג פעולותיה והשפעתה על גידולה של היהדות האמריקאית, איך לנצח את המעצורים והמכשולים המונחים על דרכה, בין אלה הנובעים מטבע הסביבה הכללית הזרה ובין אלה שנבראו בידים בזמן האחרון על־ידי חולמי חלום ה„אידישיזם", האומרים לעקור את כל מה שיש לו שורש וענף בהתרבות העברית ולזרוע את שדנו כלאים של גלות.

והנה בנוגע לעבודת ההסתדרות בשנה הראשונה לקיומה צריך להודות, שתוצאות העבודה הזאת אינן מתאימות לא לגודל המטרה, שהציבה לה ההסתדרות בשעת הוסדה, ולא למדת האפשרות של התפתחות, שנבראה בשביל התנועה העברית בזמן האחרון בעקב זרם־התחיה הכללי, אשר שטף את כל חלקי עמנו. המטרה, שהציבה לה ההסתדרות בשעת הוסדה, היתה אחת שהיא שתים: ראשית כל, לאחד את כל הכחות העברים שבארצות־הברית, המפוזרים והנדחים, ולעשותם חטיבה אחת פועלת, יוצרת ומשפיעה, ושנית, לברוא מוסד ספרותי, כלומר — מוסד של הוצאת ספרים עברים, מעין „אחיאסף" ו„תושיה", כדי להרחיב ולהעמיק, מצד אחד, את המחשבה העברית ולתת לה מהלכים בין שדרות העם, שהתרחקו ממנה מחוסר חומר למקרא, אחרי שנסתמו הצינורות של היהדות המזרחית שבאירופה לרגל המשבר הכללי, ולתת, מצד שני, את היכולת לסופרינו העברים, שנשתתקו ועמדו מכתוב מאפס מוסד שידפיס את ספריהם, לחדש את עבודתם ולהעניק לנו מטובם. ושתי המטרות האלה, שבאמת אינן אלא אחת, לא הושגו במלואן. הכחות העברים עדיין מפוזרים הם בכל רחבי המדינה, ואף אחוזים אחרים מהם התחברו לאגודות ונתנו את ידם להסתדרות, ואפילו הקשר הזה שבין האגודות החדשות ובין מרכזה של ההסתדרות עדיין רפה הוא ולא יצא עוד מבחינת מצב של „שעת יצירה". וממילא לא הושגה גם המטרה השניה, והמוסד „קדימה" אך זה מנסה לעשות את צעדיו הראשונים, ומחכה עוד לגואלים חדשים, שיתמכו בו ויאפשרו את הרחבת תכנית עבודתו.

ומטרת ההסתדרות לא הושגה במלואה, — וגם לא לשליש ולרביע, — לא מפני שכבה הרגש העברי בתוך היהדות האמריקאית, לא מפני חוסר הכרה עצמית עברית ולא מאפס דרישה אחרי ספר עברי, כי־אם מ פ נ י ח ו ס ר א נ ש י ם, שיקחו עליהם את הטורח ואת העמל לעסוק בקבוץ־גלויות רוחני, ללכת, לנוד ולנוע מעיר לעיר ומקהלה לקהלה, לאסוף את השבלים הבודדות ולאגדן לאלומות, לקבץ את האלומות ולאספן הגורנה. את האמת הזאת צריכים אנו כולנו לדעת. עדים הם „התורן" ו„העברי", כי יש לנו ק ה ל ג ד ו ל של מבקשי מלה עברית ודורשים אחריה, עד הוא גם הנסיון הראשון של „קדימה" — נסיון שעלה יפה, יותר ממה שחכינו, — שהקהל העברי מוכן ומזומן לקבל השפעה עברית, ובלבד שישפיעו עליו. ואם נודה באמת זו, לא נבוא בהצטדקות בלתי־מבוססת ובקינות ישנות על חורבן האומה, שאין להן יסוד במציאות, ונחדל להתאונן ולחזור ולהתאונן בכל אספה ובכל ועידה על המפורסמות, על התנאים הקשים, המקיפים אותנו והמעכבים בעד התפתחותנו העברית, כי אם נקדיש את כל מזמותינו להעבודה החיובית ונשתדל קודם כל למצוא את החומר האנושי, שיהיה ראוי ומוכשר לקבל עליו את העבודה ולהשתמש בהמומנט ההוה עד כמה שאפשר ולחזק את התנועה העברית בקרב המוני העם. ואם רק יעלה בידי הועידה השניה למצוא את האנשים, המסוגלים לעבודה

עברית מתמידה והדרגית — אין שום ספק, שהשפעתה של ההסתדרות העברית תהיה במהרה ניכרת במהלך חיינו, והתנועה העברית תתפוס בחברתנו את מקומה הראוי לה. אין גם שום ספק, כי כשימצאו די עובדים, יעלה בידנו להרחיב גם את המוסד „קדימה" ולהעמידו על בסיס חזק ומוצק, ואולי תברא במהרה גם האפשרות לפתוח על יד ההסתדרות עוד מוסדות מסייעים חדשים, כמו בית־ספר למורים, ספריות עבריות וכדומה, מוסדות, שהעדרם מורגש כל־כך ושכבר דברו על נחיצותם וערכם לא פעם ולא שתים גם מעל עמודי „התורן".

עובדים חסרים לנו — זוהי השאלה העיקרית, שהועידה הקרובה מחויבת לטפל בה בכובד־ראש. ובדברנו על העובדים, מוצאים אנו לנחוץ להטעים, כי גם התנועה העברית יצאה כבר מחתוליה ואינה יכולה עוד להתפרנס מעבודת מ ת נ ד ב י ם, המקדישים לה את שעתם ה פ נ ו י ה. חיים אנו בדור כזה ובתנאים כאלה, שאין שום תנועה עממית, לאומית או צבורית יכולה להשען על עבודה של רשות. כל תנועה מהסוגים שפרטנו דורשת כעת עבודה של חובה, ולא רק של חובה מוסרית בלבד, כי־אם עבודה של ה ת ח י י ב ו ת. גם בראש התנועה העברית נחוץ להעמיד איש או אנשים, שיהיו עוסקים ר ק בהעבודה העברית, בסדורה ובשכלולה, ו ש כ ל ע ב ו ד ה א ח ר ת ל א ת ה י ה ע מ ו ס ה ע ל י ה ם. ומקוים אנו, כי ימצאו בתוכנו בעלי רוח, שיבינו את ערך השעה ויתרצו לקבל על עצמם את העבודה העברית ואת האחריות בעדה, יען כי באמת לא היתה לנו במשך תקופות שלמות שעה גדולה כזו, רבת־הערך ומרובת האחריות, גם בעד התנועה העברית.

לא לחנם הרימו כעת, דוקא בשעה זו, ה„אידישיס־טים" עוד הפעם את ראשם ואת קולם. לא לחנם מצאו לנחוץ לצאת עוד הפעם באזהרתם הגדולה: עברים עליך, ישראל! מרגישים הם, כי עמנו הגיע לשעת יצירתו הלאומית הגדולה, ומרגישים הם עוד, כי הזרם העברי מתחיל להראות את השפעתו על מהלך חיינו, וכי אין מנוס ומפלט ממנו, ומפני זה חדשו את המלחמה נגד התחיה העברית. וגם אנו מסכימים להנחתם זו, גם אנו רואים את נצני התחיה העברית אפילו בארצות־הברית, אבל אין אנו יכולים להסכים להביאור, שהם נותנים להעובדה הזאת. הם אומרים, כי התנועה העברית רק תנועה של יחידים היא, ואנו רואים בה את בטויו של ר צ ו ן ה ע ם כ ו ל ו, וביחידים העברים — את שליחיו של צבורנו הלאומי. וכנגד זה אנו רואים בהתנועה האידישיסטית רק תנועה מלאכותית, שאין להעם בתוך עם כל חלק בה. והכרתנו זו צריכה להיות לנו לעינים, בגשתנו אל העבודה העברית, לעינים ולמקור אנרגיה ובטחון. לא נרבה להתוכח, אבל נשתדל להקים מוסדות עברים חדשים ומרכזים חדשים להעבודה העברית, וסוף הכבוד לבוא. העם ידע גם פה מה לקרב ומה לרחק, לבור את התוך מן הפסולת ואת הגרעין מן הקליפה.

ובטוחים אנו, כי הועידה העברית הקרובה לא תרדוף אחרי פרסום זל, כי־אם תדע לרכז את כל מעיניה בשאלות העבודה החיובית, העומדות על הפרק ודורשות את פתרונן, ותדע גם למצוא את האנשים הראויים, למסור לידם את העבודה האחראית מועידה לועידה.

לְשְׁאֵלַת הָאוּנִיבֶרְסִיטָה הָעִבְרִית

מאת

א ב. ג ו ל ד ב ר ג.

אף־על־פי שההודעה על־דבר הנחת יסוד לאוניברסי־טה עברית בארץ־ישראל, שהמלאכות העולה לשם מתעתדת להניח בקרוב בתור הצעד הראשון לעבודתה בתקנת מצב הארץ ושכלולה, נתקבלה ברצון והסכם מכל הקהל, ומשום צד לא נשמעה התנגדות לעצם הרעיון, — בכל־זאת אין כל ספק, שרבים הם אלה, שאינם שבעים נחת ממעשה זה. ואם הם מתאפקים ושותקים, הרי הם עושים זאת רק משום הנמוס, מפני שאינם רוצים להפריע את ההאר־מוניה השוררת במחנה הציוניים עכשיו, בשעת חירום ותקוה, בשעה זו של סתירה ובנין, „אחרית וראשית", שעת חורבן עולם כולו ושעה הרת עולם חדש, ההולך ונבנה על משואותיו של הישן, אבל בלבם בודאי שמתמרמרים הם ומתנגדים לזה. „נרגנים הם באהליהם".

זוכרים אנו עוד היטב מה גדולה היתה ההתנגדות. לרעיון האוניברסיטה בשעה שהכריזו עליו חסידיו בפעם הראשונה. המלחמה נגד הרעיון הזה נקשרה משני צדדים מתנגדים זה לזה. מצד אחד התנגדו הציוניים המדיניים ליסוד אוניברסיטה, כי, לפי דעתם, היה יסוד מוסד כזה, הדורש התאמצות רבה ויגיעה יתירה ואמצעים גדולים, קודם השגת זכיות מפורטות וקודם יצירת התנאים הנאותים לישוב, מרידה במלכות המדיניות, המצריכה, כתנאי קודם למעשה, ארגון העם וגיום כחותיו בעד הארץ ורכישת הסכמת הממשלות, שגורל הארץ נתון בידן, ושעל פיהן נחתך מזלו, כלומר: צמצום הכחות ורכוז הלב בעבודה הדיפלומאטית הטהורה, שתגרום להשגת רשיונות רחבים בשביל עבודה מקיפה ומתוקנה ברוח המדיני ותעורר את הלבבות לקראת הכנת העם והכשרתו לעתידו הגדול.

אבל גם במחנה הציוניים המעשיים, מהצד השני, קם האורב. אף רבים מהם התנגדו לרעיון האוניברסיטה, לשיטתם, כי הם האמינו, שעל הישוב העברי להתקדם בהדרגה, עקב בצד אגודל, ושיש מוקדם ומאוחר במעשי ההתישבות. הם באו בטרוניה עם מיסדי האוניברסיטה, כי שוכחים הם את העיקר, את חיי־עולם, ועוסקים בדברים טפלים, בחיי־שעה, ושאלו: אוניברסיטה זו שאתם בונים בשביל מי היא? תאמרו: בשביל בני ארץ־ישראל? — הרי יש שם בתי־ספר ומוסדות תרבותיים יותר מכפי צרכו של ישוב דל ומצומצם כזה, ו„על הראשונים אנו מצטערים ואתם באים להוסיף"?... מה

שדרוש ונחוץ לעשות בארץ־ישראל, לפי שיטתם, הוא, קודם כל, לקנות שטחי־אדמה גדולים ולהושיב עליהם אנשים, הנכונים לעבדם ולהאחז בהם, כלומר: הצעד הראשון הוא רבוי האוכלוסין בכלל ויצירת יסוד אכרי בפרט; ואת דאגת צרכיו הרוחניים ידאג הישוב בעצמו, לפי מדת התפתחותו וגידולו. הישוב יבנה את בתי־הספר שלו, למן הנמוכים ועד הגבוהים, ואם יהיה זקוק, כשיגמל הצורך, לעזר וסיוע מן הצד, כדי שיוכל לבנות את גימ־נסיותיו ואת אוניברסיטאותיו, בודאי שהחובה תהיה מוטלת עלינו לבוא לעזרתו בכל מה שאפשר ולתמוך בהגשמת רעיונותיו. אבל בשום אופן אין לנו „לדחוק את הקץ". ואם תאמר: בשביל הגלות? — אמנם אפשר, שהגלות תמצא תועלת באוניברסיטה, אבל זווג צרכי הגלות וצרכי ארץ־ישראל לעולם לא יעלה יפה. ארץ־ישראל קנאית היא: היא דורשת, שכל המעשים הנעשים בה יעשו לשמה, לשם בנינה והפרחתה, ואינה מרשה כל התפלגות ושניות, שתוף והזדווגות, עבודת שתי רשויות בבת־אחת. העיקר הראשון לארץ־ישראל הוא, כי בני־הגלות יתענינו בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאדם לטובתה ולתקנתה בלבד, שלא על־מנת לקבל פרס כל־שהוא; והיא מצדה תעניק מאליה כפל־כפלים ותגמול ביד מלאה ופתוחה לגלות, המטריחה את עצמה ומטפלת בה, כגמולה, ועוד תוסיף לה מנה אחת אפים. כך היא דרכה של ארץ־ישראל, אם דואגים בשבילה בלא כל תערובת של מטרה אחת. אבל אם באים אנו לערבב את הפרשיות ולבלבל את התחומין, נגרום נזק לשתיהן, גם להגלות וגם לארץ־ישראל. ולפיכך — טענו המעשיים — לא הגיעה השעה עדיין לברוא אוניברסיטה בארץ־ישראל, מפני שארץ־ישראל, כשהיא לעצמה, אינה יכולה לכלכל מוסד כזה, לא בחומר האנושי שלה ולא באמצעיה הכספיים. דיה שיש לה סמינריאות אחדים, שתי גימ־נאסיות ו„תחכמוני", ואף אלה הם בבחינת „השפעת רוב טובה" על הארץ, שאין היא יכולה לקבלה, סבל כבד של רוחניות, שאין הישוב הארץ־ישראלי הרופף יכול לשאתו. ואם אנו עוזבים את עבודת ההוה, הצריכה לגופה של ארץ־ישראל, ועוסקים בנשמתה, כביכול, עתידים אנו ליתן את הדין, מפני שאין זו ממדת בני־אדם מן הישוב להתחיל במלאכת הבנין מן הגג, מן הטפחות, בשעה שעדיין לא הניחו את אשיות הבנין, את המסד.

ואף־על־פי שהקונגרס הציוני האחד־עשר בווינה החליט ברוב דעות להתחיל בבנין האוניברסיטה בירושלים מיד, הנה המיעוט, שהכניע את עצמו לפני החלטת הרוב, נשאר בכל־זאת עומד במרדו. לדעת המדיניים, היתה החלטה זו נטיה מן הדרך המדיני, שהרצל התוה לתנועתנו. הם ראו בהחלטה זו חלוף הטעם של התנועה, חזירתה לטעויותיה הראשונות של „חבת־ציון" ונצחון המזרח על המערב, כלומר: נצחון השיטה המסתפקת במועט על השיטה המבקשת גדולות ורמות. כי להמדיניים היתה האוניברסיטה דבר פעוט, שאין כדאי לאבד עליו זמן ותשומת־לב, פרט שמעכב בעד התכברות הכלל, פרט, שללמד רק על עצמו יצא ואין לו שום שייכות להיקף העבודה, שמרכזה ונקודת־כבדה הם במקום אחר לגמרי.

והמעשיים אף הם, אף־על־פי שנכנעו, לא שנו בכל־זאת את דעתם ועמדו בטענתם, כי ביסוד האוניברסיטה יש משום בזבוז הכחות ובטול העבודה הנחוצה, שהזמן והמקום גורמים.

היש תוקף להוכחותיהם של המתנגדים ויסוד לתעצומותיהם?

והנה בנוגע להמדיניים — הרי בודאי שטענותיהם יסתתמו עכשיו, מפני שעבודה זו, שהמלאכות מתעסקת בה, נעשית לא על דעת עצמה בלבד, אלא בהסכמת אנ־גליה, הרואה את יסודה של אוניברסיטה עברית כראות הצעד הראשון להגשמת הרעיון של מדינה יהודית. והרי הכל מודים, שאנגליה יודעת פרק בהלכות מדיניות, ועין לה לראות למרחוק בכל הנוגע לעניני קולוניזאציה ויישובן של ארצות־המזרח.

בתור הוכחה למהלך רעיונותיהם של החוגים המדיניים באנגליה, מענין הוא המאמר על־דבר האוניבר־סיטה העברית, שנתפרסם בהירחון „פלשתינא", היוצא על־ידי הועד הפלשתינאי־הבריטי, שממנו אני מביא את הקטע הזה:

„ארץ־ישראל העברית החדשה צריכה תהיה להוכיח את זכות קיומה, בעיקר כחטיבה מוסרית, בזה, שתשחרר את הרוח העברי ותוסיף מצדה את חלקה הפרטי להסך־הכולל של התרבות. ידוע הדבר, כי כמה בתי־ספר עבריים נוסדו בארץ־ישראל לפני המלחמה. בודאי שהם סבלו הרבה במשך המלחמה, מקצתם מפני שהמלחמה שללה מהם כמה תלמידים ותמיכה, ומקצתם מפני שהטורקים לחצו ודכאו אותם. מפני שהיהודים הוכרחו לעזוב את יפו, נסגרה, למשל, הגימנאסיה העברית המפורסמת. ועוד זאת: המוסד הטכני החשוב בחיפה, שהובא לידי פעולה על־ידי אנרגיה יהודית ומסירות־נפש יהודית, נהפך לנושא־כליה של הקולטורה הגרמנית. והנה כל הבנין הזה של החנוך העברי צריך להבנות מיד, ויש צורך גם להוסיף עליו ולהרחיבו. החנוך צריך להתרחב בשטח, ואף גולת־הכותרת של שיטת־החנוך צריכה לקבל צורה מסוימה. גולת־כותרת זו היא האוניברסיטה העברית.

„יותר מעשרים שנה היה יסוד אוניברסיטה עברית מטרתם ומשאת־נפשם של כל חלקי האומה בכל קצוי תבל, שהיתה להם הכרה יהודית, וכל אחד הראה לרעיון זה חבה יתירה. בערב המלחמה היה הרעיון הזה קרוב להתגשמותו. נקנה שטח אדמה בשביל האוניברסיטה והוכנה תכנית להתחלה צנועה ומוחשית. והנה באה המלחמה וקפדה פתילן של אותן השאיפות. אבל מן ההכרח והאפשרות להתחילן עכשיו עוד הפעם מחדש. קשה לתאר הבטחה יותר אצילית, שארץ־ישראל העברית החדשה יכולה לתת, מיצירתה של אוניברסיטה עברית בירושלים בעצם המלחמה. זה היה מראה לכל העולם,

כי ארץ־ישראל החדשה לא תהיה „אל־דוראדה" לציידי־הון, ואף לא יצור חדש מחוקה של גסות אימפריאליס־טית, כי־אם כח רוחני להיהודים ולכל העולם. כי עובדה זו, שאוניברסיטה עברית יכולה להתגשם אף בשעה שמהלך־המלחמה עדיין בכל תקפו, תוכיח בעליל אף לאלו החשדנים ביותר את כובד־דעתה של האידיאליות הבריטית בנוגע לארץ־ישראל".

ראויות לתשומת־לב מיוחדה הן גם הערותיו של אורמסביי גור, בא־כחה הרשמי של הממשלה הבריטית בהמלאכות הארץ־ישראלית, הידוע כדיפלומאט מומחה. הוא אומר: „אולם עכשיו אין ליהודי ארץ־ישראל אף שפה אחת, שתאחדם ותעשה אותם לחטיבה לאומית אחת, ועד שלא תתקדם השפה העברית למדרגה יותר עליונה ויותר מקיפה בחיי היהודים, הרי אין לקרוא אותם אף בשם עדה לאומית. יסוד אוניברסיטה עברית בארץ־ישראל בודאי שיצעיד בצעדי־ענק קדימה את התרבות העברית... האוניברסיטה העברית תשמש מרכז תרבותי לכל יהודי ארץ־ישראל, בה תתבצר השפה העברית וממנה יצאו תורה, מדע ואמנות לכל הארצות. ואחרון אחרון חשוב: יסוד האוניברסיטה העברית יש לה חשיבות מיוחדה לעניניהם המדיניים של יהודי ארץ־ישראל".

כדאי להם, להמדיניים שלנו, להפוך בדעות אלו.

אולם האוניברסיטה העברית חשובה היא לא לבד מפני שזה הוא צעד מדיני חשוב, אלא גם מפני שזהו צעד ישובי נכבד, שאין להתיחס אליו אלא מתוך כובד־ראש.

באמת, טעות היא להפריד בין עבודה מדינית ועבודה ישובית ולמתוח קו־מבדיל ביניהן, וביחוד תגדל הטעות עכשיו, בשעה שהותרה הרצועה וכל עבודה בארץ מותרת. נבוני־הדבר ידעו מכבר, כי אין העבודות האלה מתנגדות זו לזו, אלא, להפך, עוזרות הן זו את זו ומשלימות זו את זו. כל תכליתה של העבודה המדינית הרי אינה אלא כדי לעזור להישוב, שיתגדל ויתרחב ויתגשג עד הגיעו למדרגת עומד ברשותו ונושא את עצמו. והישוב הרחב הוא, מצד השני, תנאי נחוץ ליצירת אטמוספירה מדינית נאותה, שתועיל להתפתחותו החפשית והטבעית של העם בהסכם עם כשרונותיו ונטיותיו הלאומיות ועם עברו העתיק.

ואין לשכוח, כי היקף האוניברסיטה, כפי שאנו מבינים היום את המושג הזה, הוא יותר כולל ורחב ממה שהיינו רגילים להבין עד עכשיו.

(סוף יבוא).

רֵאשִׁית הָאָבִיב

מאת
א· ש· שווארץ·

פַּרְפָּרִים וְרֻדִּים, צִפֳּרִים קוֹלָנִיּוֹת
מְרַחֲפִים פְּזִיזִים וְקַלִּים;
מְצִיצִים כְּבָר פִּרְחֵי הַתְּכֵלֶת, מִתְנוֹסְסִים···
הַבּוֹשֶׂם הֶחָדָשׁ יַךְ גַּלִּים!

מִתַּחַת לְקַוֵּי הַשֶּׁמֶשׁ הַבּוֹעֲרִים,
לְצִפְצוּף צִפֳּרִים בָּרָמָה,
נֵעוֹרָה לְחַיִּים חֲדָשִׁים וְסוֹעֲרִים
מִשְּׁנָתָהּ בְּסִתְיו הָאֲדָמָה·

כְּבָר עֲסִיסֵי הַחַיִּים הַגְּדוֹלִים בָּהּ שׁוֹקְקִים,
מִשְׁתַּפְּכִים עַל גְּדוֹתָם וּבָאִים,
כְּמַעְיְנֵי יְשׁוּעָה, לִגְזָעִים מִתְעוֹדְדִים,
לְרֵאשִׁית נִצָּנֵי הַדְּשָׁאִים·

עֲשָׂבִים יְרַקְרַקִּים וְרַקִּים וְנוֹצְצִים
לְמַעְלָה, לְמַעְלָה מִתְנַשְּׂאִים!
עֲמָקִים, שֶׁאֶתְמוֹל שׁוֹמֵמִים הִשְׁחִירוּ עֵיד,
בְּמֶשִׁי מְלַבְלֵב מִתְכַּסִּים!

אִילָנוֹת כְּפוּפִים וַעֲרוּמִים מִבְּלִי לְבוּשׁ
מְרִימִים רָאשֵׁיהֶם הָעוֹרִים
כְּכְתָרִים אֶת רֹאשׁ הָעֲרָבָה מְפָאֲרִים
נִצָּנִים עֲדִינִים וּצְחוֹרִים·

עַל כַּפַּת הָעַרְמוֹן לִרְוָחָה כְּבָר נִפְתְּחוּ
גְּבִיעִים שֶׁל בְּרָכָה רֵיחָנִים·
מַה־רַעֲנָן הַכֹּל וּמַה־צָּעִיר וּמָלֵא הוּא
עֲתִידוֹת מַזְהִירִים וַעֲדָנִים!···

ספורי מוטיל בן החזן באמריקה

מאת
שלום־עליכם

תרגום
י. ד. ברקוביץ

מַבּוּל שֶׁל דְּמָעוֹת

א.

המעט לנו צרותינו ופגעינו וכל התלאות, אשר מצאונו בדרך, והנה הגיענו אלהים לראות בצרותיהם של אחרים באלים־איילאנד. המעט לה לאמי דמעות עיניה, אשר שפכה בלי הפוגות מיום שמת אבי ומיום שיצאנו לנוע בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא ועד היום הזה, והנה עמדה לה זכותה לבכות ולהוריד דמעות על צער הבריות ועלבונן, שעינינו רואות פה באלים־איילאנד. כל שעה ושעה תקלתה מרובה משל חברתה. מדי פעם בפעם יקרה אלהים לפניה קרבן חדש, נפש נענה חדשה, לחמול עליה, לספוד לה ולבכותה. אמי משתתפת בצערן של כל הנפשות הללו, פוכרת כפיה ולבה מר לה. פורשת היא לקרן־זוית, מסתירה פניה ובוכה בחשאי.

— אל־נא, אמי, הלא תחטאי לאלהים! — אומר לה אחי אליהו, ונראה לי, כי צדק אחי הפעם. למה לה לבכות עוד? הנה כבר תמו ענויינו בדרך וטלטולינו מעיר לעיר וממדינה למדינה. הנה גם עברנו את הים בעזרת השם. כמעט עומדות רגלינו באמריקה. עוד שעה, עוד שעתים — והפשים נהיה לנפשנו. ואולם איך תתאפק אמי ולא תבכה, והיא רואה לפניה צער בני־אדם ויגונם, דמעות עלובים ודוויים, דמעות הרבה כל־כך, מבול של דמעות!

אם אומר לספר לפניכם את כל פרשת הצרות והמצוקות, אשר ראו עינינו פה, בשבתנו שבויים על האי הזה, המכונה אלים־איילאנד, — והיתה זאת מגילת־פגעים ארוכה, מלאה קינים והגה והי.

ב.

למשל, מעשה בבעל ואשתו וארבעת ילדיהם, שנעצרו על האי על־ידי פקידי המקום, מבלי דעת לאן יפנו ומה יעשו. כל־כך למה? בשעת הבחינה נתגלה, כי בתם, נערה כבת שתים־עשרה, אינה יודעת למנות את המספרים בהפוכם. שאלו אותה: „בת כמה את?" אמרה: „בת שתים־עשרה". חזרו ושאלו אותה: „בת כמה היית אשתקד?" לא ידעה מה להשיב. אמרו לה: „מני מאחת עד שתים־עשרה". עמדה ומנתה. אמרו לה: „חזרי ומני משתים־עשרה ועד אחת". לא ידעה למנות. אילו את פי שאלו דבר כזה, הייתי משיב להם תשובה כהלכה. וכך הייתי מונה: שתים־עשרה, אחת־עשרה, עשר, תשע, שמונה, שבע, שש, חמש, ארבע, שלש, שתים, אחת. דברים של מה בכך! נמנו וגמרו, שאין להכניס את הנערה לאמריקה.

ואם תאמר: אביה ואמה ושאר ילדיהם מה תהא עליהם? — אבן מקיר תתמוגג למראה צערם של האב והאם ולמראה ענויי־נפשה של הילדה העלובה! אמי עומדת ובוכה לעומתם, וגיסתי ברכה וטייביל אשתו של פיני אף הן מוחות דמעה מעיניהן.

ג.

או, למשל, מה המעשה הזה בעיניכם? בספינה הפליגה עמנו אשה יהודית ושמה צביה. אשה עגונה היא. בעלה עזבה זה כבר והלך למדינות הים. עמדה ושלחה מכתבים לכל קצוי תבל. הגיעה שמועה לאזנה, כי בעלה מסתתר בצינצינאטי, מין עיר באמריקה. והרי היא נוסעת עתה שמה לתפשו. השיאו לה עצה בעודנה על הספינה, כי תקרא בשם אחד היהודים מן השוק ותאמר עליו, כי בעלה הוא, ואז מובטח לה, שיתנוה להכנס לאמריקה. העצה הזאת היתה יעוצה מאת „בעל הנסיון", הוא „בעל־הנסיון", אשר כבר ספרתי בשבחו למעלה. וגם ידו של החייט ההייסיני היתה באמצע. „בעל־הנסיון" קבל על עצמו את הטורח לקרוא לאחד ממיודעיו אשר באמריקה, כי יבוא ויתחפש כבעל האשה. כשהגיע הדבר לידי מעשה בשעת הבחינה, נתגלה להפקידים, כי הוליכום שולל. היהודי הוא בעל לאשה אחרת ואין בינו ובין העגונה ולא כלום. הוי, מה גדול היה הרעש! כל האי נוע התנועע! חברנו פיני הזה נקם בהחייט ההייסיני. ואף כי היטב חרה לו לפיני על אלים־איילאנד ועל חוקיו ומשפטיו המשונים, בכל זאת לא גלה את כעסו לעיני איש צר ואויב, כהחייט ההייסיני הזה. אדרבה, עוד לגלג עליו, כדי להרעימו:

— ובכן, אדוני החייט? וכי לא מתחילה אמרתי לך, שלא כמדת רוסיה מדתה של אמריקה? באמריקה לא הניחו מקום לזייפנים ולמתחכמים ולאוחזי־עינים! אשריך, קולומבוס, ברוך אתה וברוך טעמך!...

ואולם כאן קבל פיני את ענשו מידי אמי, ויותר מזה — מידי גיסתי ברכה. ואף אשתו טייביל בכבודה ובעצמה הוסיפה לו נופך משלה. הנשים כמעט נקרו את עיניו בחמתן: על כי עומד הוא על דם בני־אדם ושמח לאידם. ובעבור הרעימו, קרבה אמי את האשה העגונה בשתי ידיה והיתה לה כאחות. עכשיו יצא משפטה של העגונה להשלח למקומה בחזרה, וגם אותו היהודי, אשר התחפש כבעלה, אף הוא נקה לא ינקה. לפי־שעה הרי הם עצורים שניהם, ועיני אמי רואות וכלות.

ד.

אשה צעירה, בעצם ימי עלומיה, נוסעת לבוסטון אל בעלה. ולאשה ילדה קטנה, תינוקת מסולסלת־השער, חמדת כל רואיה. שם הילדה ח ת ל ת ו ל ה. כלומר: שמה הנכון נקרא קיילה, על שם אמה־זקנתה. אלא משום

חבה יתירה עמדו והוסיפו לה שם: חתלתולה. חתלתולה לא הגיעה עדיין לשנת השלש. ואף־על־פי־כן היא רצה אָנה ואָנה ומדברת ומזמרת ומרקדת. בכל הספינה נשמע קולה. הכל אוהבים את חתלתולה. הכל מחבקים אותה ומנשקים לה ומוסרים אותה מיד ליד. חתלתולה! חתלתולה! ואמה — זו רבקה בנו ונפשה נקשרה בנפשנו. לא זזה מעל אמי אף רגע. את כל לבה שפכה לפניה. את כל המכתבים, אשר כתב לה בעלה, קראה באזניה. זה שלש שנים ומעלה אשר לא ראו איש את פני אשתו. אינו מכיר אפילו את פני בתו הילדה. מעולם לא ראה אותה. רק בחלומו הוא רואה את פניה. גם בחלום וגם בהקיץ. אין הוא יכול לשוות לעצמו, כיצד יראה פתאום את פני ילדתו, את חתלתולתו הקטנה. כך מספרת האשה הצעירה ומתמוגגת בדמעות, ואמי אף היא מוחה דמעה לעומתה. והרי אני צוחק על שתיהן: לבכיה מה זו עושה? ואני נוטל את חתלתולה על זרועותי. ואני מאכילה תפוחים ואורנגים, חותך חתיכות חתיכות ונותנן לתוך פיה. חתלתולה מביטה אל עיני, צוחקת אלי ומחליקה את לחיי בכפה הקטנה, הרכה והענוגה. ואני נושק מנשיקות פי את אצבעותיה הקטנות והחמות. חבל, שאין תחת ידי מכחול וצבעים. הייתי מצייר את חתלתולה כמות שהיא, את פניה, פני כרוב, ואת שערותיה המסולסלות, הדקות כמשי, ואת תכלת עיניה היפות והעמוקות. חברי מנדיל מלגלג עלי, שאני מטפל בבובה. זו „בובה" היא לו!

נמלכה חתלתולה, כאשר קרבנו כבר לאמריקה, וחלתה פתאום ונסתלקה... צמרמורת חולפת בבשרי, כשאני נזכר ביום המר והנמהר ההוא. חלק מחיי לקחה אתה הילדה הזאת. רוחי לא יעמוד בי לדבר עליה, ואפילו להרהר בה. שעו ממני ואל תבקשוני לספר לכם את כל המעשה, אשר עשו לחתלתולה על הים... הנני ואספר לכם רק את יגונה הגדול של האם הצעירה, כשבאנו לאליס־איילאנד. היא לא בכתה. רק הבט הביטה אל פני כל האנשים בעיני־זכוכית קמות. כששאלו אותה דבר, לא ענתה. אָז נתעורר חשש בלב הפקידים, שמא יצאה האשה מדעתה... דנו את דינה להשלח בחזרה. אמי מרעישה עולמות. אחי אליהו מתהלך כנדהם. איננו יכול לראות בצער אמנו ובדמעות עיניה. ופיני התחמק ממנו, ופניו לא יראו עוד...

ה.

כספורים אתם, כי רק על היהודים חלה גזירת אליס־איילאנד? גם הגויים לא נקו ממנה. בספינה הפליגה אתנו חבורה רבה של איטלקים. כולם לבושים מכנסי־קטיפה לתפארה וסנדלי־עץ לרגליהם. כשהם מהלכים, רגליהם חובטות בקרקע, כפרסות סוסים. גויים טובים ונעימים. נוחים לבריות. חבה יתירה נודעת לי מהם. קוראים הם לי בשם משונה: „פיקולו באמבינו". מהנים אותי באגוזים ובצמוקים מתוך כיסי מכנסיהם, מכנסי־הקטיפה. ואני משיב להם חבה תחת חבתם. לדבר אתם לא אוכל, משום שהם אינם שומעים את לשוני, ואני אינני שומע את לשונם. ורק לשונם נעמה לאָזני, כשהם מדברים כולם יחד. מתיזים הם את הרי"ש: „בונה סירררה!" „מיו קארררו!" פררריגו, סיניוררררה!"...

והנה איתרע מזלם. כשעמדו לבחינה, לא נזהר אחד מהם בדבורו והביא שואה על ראש כולם. הלה ספר לפי תומו, כי אחד הקבלנים קרא אותם מלונדון והזמינם לעבודה באחד הגשרים על־פי חוזה קבוע למפרע. ודבר זה, אומרים, אָסור על־פי חוקי אמריקה. יצא גזר־דינם להשלח לארצם. והרי הם נסערים מאד, מדברים כולם בבת־אחת, מנענעים ידיהם לאויר ומתיזים את הרי"ש בכל תוקף: „סאקררראמינטו!"... אבל אין תקנה להם. צר לי, צר לי עליהם מאד. בעיני אחדים מהם ראיתי דמעות נוצצות.

ו.

מזל טוב! חתונה לנו באליס־איילאנד. חתונה זו מאין באה? הטו אוזן ותשמעו. נערה בתולה מעיר צודנוב, יתומה מאביה ומאמה. לאה שמה. שחרחורת ונאוה וטובת־לב מאין כמוה. כל ימי דרכנו בספינה התרועעה עם הנשים הצעירות שלנו, עם ברכה ועם טויי־ביל, ורבקה בהן. ומפיהן נודע לנו, כי לאה נערה גלמודה היא, אין לה באמריקה לא קרוב ולא גואל. מעצם ימי ילדותה עובדת היא למצוא את לחמה. חשכה משכר עבודתה וקבצה על יד מעט כסף, והרי היא נוסעת לאמריקה. הישיבה בצודנוב עיר־מולדתה קשה לה מאד. שם נהרג אביה בימי הפרעות. ואמה מתה על פניה מעוצר רעה ויגון. ונשארה כערער בערבה. אנשים טובים רחמוה ולמדו ידיה למלאכה. תופרת היא ומחייטת ומסרגת ומנהצת. „ידים חרוצות לה", — מעידה עליה אמי. מובטח לה, כי באמריקה יהיה שכרה הרבה מאד. וגם חתן ימצא לה שם — הטוב שבחתנים. לאה כובשת פניה בקרקע, ופניה מאדימים כאש... ורק זו רעה חולה, שאין לה איש באמריקה, אשר יקבל פניה. בקשו ומצאו לה בחור בספינה. ליזר באך שמו. מלאכתו מלאכת נגר, והוא נוסע אל דודו אשר בשיקאגו. ליזר בחור מגושם הוא. שערו צהוב ושפתו גסה וכפולה. ואולם אוהב אני אותו על שיריו. מיטיב הוא לשיר שירים יהודים. נמנו וגמרו: כיון שליזר זה יש לו על מי לסמוך באמריקה, ולאה אין לה לא מודע ולא מכר, לפיכך יאמר ליזר, כי לאה ארוסתו היא... דבר המובן מאליו, כי אף עצה מחוכמה זו עצת „בעל־הנסיון" היתה. ואמנם כך היה מעשה. כשנקראו לבחינה, באו ועמדו שניהם יחד: הוא החתן והיא הכלה. דומה, הכל טוב ויפה? והנה נתגלה פתאום, כי באליס־איילאנד אין משגיחים בחתן וכלה. אם חתן וכלה הם, יכנסו לאלתר לחופה. בכתה לאה בכי־תמרורים. עמדו לשדלה ולהפיס דעתה: „מה איכפת לך, שטיה? כשתכנסי לעיר, יתן לך גט־פטורין, והיית שוב כאשר היית בימי בתוליך"... ואולם חוששת היא, שמא לא יחפוץ לגרשה?... אבל כלום מוטב לה, אם ישלחוה בספינה לצודנוב? סוף דבר היה: כי הכניסוה לחופה. חופת־אבל. בלא מנגנים. אך רב היה, ושמש

היה, ודמעות נשפכו, דמעות הרבה לאין שעור, מבול של דמעות.

ז.

רק אדם אחד הלקו מאושר באליס־איילאנד. היודעים אתם, מי הוא? — החייט ההייסיני. שמח הוא, כי חזר נקם בחברנו פיני. מי ידמה לו ומי ישוה לו? בפיו לא ידבר דבר, ורק מטייל הוא ועובר על פנינו, מהחיק זקנו להנאתו ומציץ על פיני במשקפיו המבהיקות. ואולם פיני אף הוא חכם. נעץ את קצה חוטמו בספר ועשה עצמו כאילו אינו רואה את החייט ואינו משגיח בו כלל. לבו רחוק ממנו כמטחוי־קשת!

ח.

צרותינו וצרות אחרים משכיחות מלבנו את השמחה, כי באמריקה אנחנו. רעות רבות ראינו וצרות רבות שמענו פה באליס־איילאנד, עד כי עיפנו מאד ונתכנסנו כולנו, כל בני המשפחה, למקום אחד, עומדים יציפים איש מעל כתף רעהו אל העיר הגדולה והסואנת, הרחוקה עוד ממנו מרחק רב. משל למה היינו דומים אותה שעה? לעדר בני־צאן, העומדים צפופים בשדה, בחומו של קיץ, עדייר פסי מסילת־הברזל, ויריפים עיניהם ותיהים אחר עגלות הרכבת, החולפות לפניהם ברעש ונעלמות במרחק בשריקה. חבל, שאין פה תחת ידי עט־עופרת וגליון של נייר לצייר עליו את משפחתנו הצפופה, וגם את יתר הנודדים, השבויים באליס־איילאנד, בשבתם איש על תרמילו. הללו משתעים ונאנחים ומספרים זה לזה את נגעי לבם, הללו מורידים ראשיהם ומחרישים, והללו בוכים במסתרים ומתמוגגים ברמעות.

איך הָיִיתִי לִיהוּדִי לְאֻמִּי

(רשימה)

מאת

ראובן ברייניך.

אתם שואלים אותי: איך הייתי אני, בן להורים שהיו רחוקים מן היהדות והיהודים, אני, שהייתי חניך התרבות הרוסית ולא ידעתי אף מלה עברית או יהודית אחת, — איך הייתי ליהודי לאומי? הדבר פשוט עד מאד: אחרת לא היתה יכולה להיות. אנכי אספר לכם שני מאורעות מחיי בבית הורי, ואז תבינו הכל.

עודני ילד בן שש או שבע שנים בבית הורי, באחת מערי דרום רוסיה, ואני כבר הרגשתי בסתר לבבי, כי אומלל אנכי. הרגשתי, כי דבר־מה, שהיה דרוש לאושר הילדות, חסר לי; עוד בילדותי הרגשתי, — אף כי ההרגשה לא היתה ברורה כל־צרכה, — כי איזו שניות, איזו דו־פרצופיות, איזה שקר מסותרים ביסוד חיי בית הורי. נפשי הרכה סבלה מזה. אבי היה טוען בבית־המשפט; המשכימים לפתחו היו רוסים גמורים, ולפעמים גם יהודים גמורים. להראשונים היה אבי מסביר את פניו ולהאחרונים היה, על־פי רוב, מראה פנים זעומות. לבי הקטן היה נוטה יותר להיהודים, ולא יכולתי אז להבין, מדוע אבי מזלזל כה בכבודם. אמי היא משכילה, נאורה, בת־עשירים, [illegible] [illegible] בבירור את מקור מולדתי. הורי הסתירו דבר זה ממני. שגור היה תמיד בפיהם: „אנחנו הרוסים". רק השפחות בביתנו היו קוראות לי בכעסן, אם הכריתי את רוחן, בשם „יהודון", [illegible].

זוכר אנכי, כי הרוסים, שהיו באים לביתנו, אוכלים ושותים על שלחננו, היו מהללים אותי עד מאד בפני הורי, אך שלא בפניהם היו מכנים אותי בלשון של חבה וגם של לעג בשם „יהודי קטן" או בשם „שרון בלתי־טבול". למועדי ישראל לא עשו בבית הורי כל זכר, לא בגלוי ולא בסתר, וגם את ה„ימים הנוראים" לא ידעו מעולם. את חגי האזרחים וימי הגנוסיה שלהם חגגו אמנם בבית הורי, אך אלה היו חגים אנוסים, חגים למראית־עין, אף צל של שירה ופיוט לא היה בהם. בשנות ילדותי ונערותי לא הייתי אף פעם אחת בבית־תפלת ישראל, אך גם לבית־תפלתם לא הובילוני הורי מעולם. ובסתר לבי הייתי מתגעגע על נסתרות וסודות, על אלהים רחמן ועושה נפלאות, על אלהים האוהב את הילדים, רואה ואינו נראה; נפשי היתה צמאה לחגים אמיתיים, לאגדות יפות ולשירי־ילדים [illegible] והמושכים את הלב, וכל אלה הדברים חסרו בעולמי הקטן. הורי לא שמו לב לזה. ואלה הדברים שנתנו לי במקומם — לא הניחו את רוחי הרך והתם.

והנה בא יום מר. את היום ההוא לא אשכח לעולם. בחודש־אביב קרה הדבר; היום היה בהיר ונעים. אנכי ישבתי על יד הפסנתר, והמורה למד את אצבעותי לפרוט שיר רוסי. והנה פתאום נשמע קול שאון בחוץ. [illegible] [illegible] ואזני שמעו מרחוק יללות וצעקות מרות, המחרידות את הנפש. רצתי לבקש את הורי בחדריהם, והנה עיני רואות, שגם בביתנו מהומה ומבוכה. לא הבינותי דבר. שאלתי את המורה הרוסי סבת הדבר, ויען בקרירות־רוח: „מכים את היהודים!" אבי ואמי היו נבוכים, רצים בחדריהם הנה והנה. ניכר היה, כי לבם מלא יראה [illegible] השערוריות והפרעות אשר בחוץ, אך הם [illegible] את רגשי הפחד מעין רואים. ובתוך המבוכה [illegible]: אבי ואמי מוציאים את האיקונין מחדר־השפחות ומציגים אותם בהלונות הבית, ועבר פניהם כלפי חוץ. אז שאלתי: אבא, האם גם אנחנו יהודים? וקולי הרועד היה רוה דמעות. אבי התקצף עלי ויגער בי על שאלתי. אמי רצה בחדרי הבית, מלאה תמהון ושממון, ותקרא בקול מלא יאוש: אוי ואבוי, גם אלינו יבואו! מה לנו ולהיהודים? בגלל הנבזים האלה יתנפלו גם עלינו...

רצתי אל השפחות הנוצריות שבביתנו כמבקש מפלט [illegible] אותי חרד ונבהל, קראו אלי בקול מאיים: „שם מכים

את היהודים הארורים, עוד מעט ויכו גם אותך!"... אחותי הבכירה ישבה בחדרה אשר בקצה הבית, ותקרא באחד הספורים החדשים; כפי הנראה, היתה כל־כך שקועה בספור המעשה, עד כי כל המהומה בחוץ והמבוכה בבית לא עוררוה מחלומותיה ודמיונותיה הנעימים. ובראותה אחרי כן את חרדת אמנו, הרגיעה את לבה, באמרה; אלינו לא תגע הרעה, כי רוסאקוב ידידי ואהובי יהיה עלינו לסתרה... הן אנחנו, אמא, איננו ככל היהודים, הן אנחנו...

טררררחחח... טרררחחח... קול זכוכיות של חלונות מתפוצצות לרסיסים נשמע בביתנו.

- בטעית זרק ההמון השובב אבנים גם בחלונותינו, — הרגיע אָבי את בני ביתו. — הן אנחנו איננו...

טרררחחח... טררררחחח... ראי גדול, שעמד באולם הבית, התפוצץ על־ידי אבן, שזרקו עליו בני האספסוף השובב מן החוץ.

והנה בתוך המהומה אשר קמה בבית באה פתאום נחמה. אמנו ראתה מבעד החלון את אחד המורים הרו־סים של הגימנאסיה, אשר למדתי בה, עובר על־פני הרחוב, בין עושי הפרעות. המורה הזה היה מבאי ביתנו, מאוכלי שלחננו ומהישותקים עם הורי בקלפים.

— איבן גורבונוב, ידיד ביתנו, — קראו הורי בשמחה, — הנה הוא יגרש את היחפים המחבלים מעל־פני ביתנו, הן הוא יודע, כי אנחנו איננו ככל היהודים החשוכים... הן הוא יודע, — קרא אבי בבטחון, — כי עמדתי לו לא פעם אחת בשעת דחקו, ובוודאי...

והמורה שלי עבר במנוחה על־פני ביתנו, התבונן על השודדים בצהרים, הזורקים אבנים בחלונותינו וצועקים: „מות ליהודים!" ולא כהה בם.

— הוא לא ראה, — קרא אָבי, — כי גם על חלונותינו הם זורקים אבנים, לולא זאת...

אָז נודע לי בפעם הראשונה, כי אָמנם יהודים אנחנו ככל היהודים.

* * *

ועוד זכרון מר, ויחד עם זה גם נעים, מימי ילדותי. אבי זקני, אבי־אמי, בא אלינו מעיר מגוריו להתארח. הוא היה יהודי יפה מאד. בעל צורה נאה, כאחד האָבות הקדושים. הסבא היה, כפי שהכרתיו אחרי כן בהיותי כבר סטודנט, משכיל עברי מבית־מדרשו של סמולנסקין, סבלן וחפשי בדעות, חכם בהויות העולם, בעל נפש עדינה, עברי נאמן לעמו, ובנפשו לא היו קרעים. הוא היה יהודי אשר תוכו כברו; פיו ולבו היו תמיד שוים. והנה באותו היום עצמו שבא אלינו, — הוא לא ראה אותנו זה שנים רבות, — היו בין הקרואים והמזומנים אל שלחננו לארוחת הצהרים גם שני פקידי־צבא רוסים, צעירים לימים, אשר חזרו אחרי אחותי הבכירה. שניהם היו אנשים ריקים ופוחזים, זוללים וסובאים, שניהם היו נבערים מדעת ושטופים בשחוק הקלפים. אבל שניהם היו בני אצילים ממיוחסי העיר, בני „החברה הטובה", צעירים שנשקפו להם עתידות. ויהי כבוא שעת הארוחה לא ידעה אמי מה לעשות ואיך להתנהג עם אבינו הזקן, אם להושיבו אל שלחן כל האוכלים, בחברת פקידי־הצבא הרוסים, או ליחד לו חדר מיוחד ולערוך לו שם שלחן מיוחד לסעודתו. אוי היה לה לעשות כדבר הראשון, כי מה יאמרו הרוסים המיוחסים, אם יושיבו בחברתם יהודי זקן נאמן לעמו, המתגאה ביהדותו ובהשכלתו העברית. ואוי היה לה להרחיק את האב הזקן, שהיה אהוב וחביב עליה, מעל שלחן כל בני הבית. סוף סוף התחכמה אמי, במצאה אמתלאות שונות, לערוך להזקן שלחן מיוחד בחדרו, רחוק מכל המסובים. והסבא הרגיש את העלבון הזה עמוק־עמוק בלבבו. אָנכי קראתי זאת במבט עיניו המחוכמות, ואשתתף בסתר נפשי בצערו.

פעם אחת לקחני הזקן על ברכיו וישתעשע בי; הוא התענג על תשובותי, שהשיבותי על שאלותיו. אָז שאל אותי גם דבר־מה בעברית, ולא הבינותי אף מלה אחת, כי גם קרוא לא ידעתי בשפה זו. נסה לתרגם לי את דבריו העברים לועזית, אולם גם אָז לא ידעתי למצוא פתרון להם. הדברים נגעו בעיקרי היהדות, שהיו מוזרים לי לגמרים. עיניו נתמלאו דמעות, ואנחה עמוקה התפרצה מקרב לבבו.

— על מה אתה נאנח, זקני? — שאלתיו בנפש עצובה.

— נאנחתי, ענה זקני, על שהנך כתינוק שנשבה בין הגויים...

דברי זקני לא היו אָז מבוררים לי, לא הבינותי כונתם ומטרתם. אָז באר לי את דבריו בשיחות ומשלים, שהיו ערבים לאזני וללבי. רק ימים מועטים ישב הסבא בבית הורי, אך נפשי דבקה בו לאהבה. הוא היה בעיני סמל השלימות, והוד של קדושה רחף עליו. בכל ערב היה יושב על יד מטתי ומספר לי במתק־שפתיו אגדות עבריות, יפות ונעימות, שירדו אל חדרי נפשי. יותר מכל מצא חן בעיני אגדותיו הנפלאות על־אדות מלך המשיח.

— האם באמת בוא יבוא? — שאלתי את זקני.

— הנה כבר הוא הולך. כבר הוא קרוב אלינו, ועוד מעט וגם בוא יבוא...

— ומדוע הוא מתעכב ומתמהמה כל־כך בדרכו?

— יען כי אין אנחנו מוכנים עוד לקבלו... צריכים אנחנו להיות ראויים לביאתו של מלך המשיח.

— ובמה יכולים אָנו להיות ראויים לזה? — הוספתי לשאול ולבי דופק בי בחזקה.

— אם יחפוץ כל אחד מאתנו להגאל, אָז יבוא משיח...

— להגאל ממי?

— מן הגלות!

— מה היא גלות?

— כאשר תגדל, ילדי, מעט ותטעם גם אתה, מחמדי, את טעם־הגלות המר...

חשבתי מעט, ואָז שאלתי את זקני: האם גם שבירת־ההלונות בבתי היהודים גלות היא?

— יש עוד, ילדי, גלות מרה ושחורה מזו...

— ומה שמה של גלות זו, איפה ואיך היא?

— כאשר תדע הכל תוזק, ילדי! דיה לצרה בשעתה, — ענה זקני באנחה ממושכה.

את אשר לא גלה לי אָז אבי זקני בחמלתו על ילדותי, גלו לי אחרי כן החיים יום יום. כיום כבר יודע אָנכי מן הנסיון, כי יש גלות מרה משבירת־החלונות בבתי היהודים. על כן אל תשאלו־נא את פי, איך ומדוע הייתי ליהודי לאומי. על כל שאלותיכם אענה תשובה קצרה:

חפץ אני להגאל!

שָׁלוֹם־עֲלֵיכֶם בְּתוֹר מְבַקֵּר

(ליום־הזכרון שלו)

מאת

א. ר. מלאכי.

א.

„שלום־עליכם בתור מבקר" — זהו פרק חשוב למאד בתולדות הספרות היהודית. האמן הגדול היה גם חוקר הלשון היהודית, ביבליוגראף מצוין ומבקר חריף. הוא היה אחד הראשונים, אשר החל לחקור את הלשון היהודית המדוברת מבחינה מדעית ואשר שם לב לה„פולקלור" היהודי. יחד עם הסופרים מ. ספקטור וי. ח. רבניצקי היה שלום־עליכם עוסק בימי נעוריו באסיפת משלי העם ופתגמיו השונים. כמו כן היה שלום־עליכם אחד הראשונים לנטוע את הבקורת בהספרות היהודית, ותבר שעדיין לא נסה עוד שום סופר להאיר על כשרונו של האמן הגדול מכל צדדיו.

בתור מבקר התגלה שלום־עליכם במחברתו „ש מ ר 'ס מ י ש פ ט" — בקורת חריפה וזעומה, מלאה לעג מר, התול שנון ועקיצות יורדות ונוקבות, על ספורי־הבדים ורומאני־ההבלים של שמ"ר, אשר מלאו אָז את שוק־הספרים היהודי, טמטמו את מחותיהם הרופפים של הקוראים הפשוטים והיו קשים לספרות העממית הצעירה כספחת.

קטנה היתה החוברת הזאת, ומספר עמודיה — מאה. אבל גדול היה הרושם, שעשתה בשעתה על הקוראים, וגדולה היתה התועלת, שהביאה להספרות היהודית. זו היתה הפצצה הראשונה, שנפלה במחנה ה„מחברים" היהודים, הכותבים בשפת „עברי־טייטש", הרים־נעורים הראשון, הקורא למלחמה על הרקוב והתפל, על הבזוי והמאוס בספרות־העם. עם הופעתו של „שמרים משפט" ניתנה הבקורת להספרות היהודית. בקורת בתבנית מטאטא־השמה, שהגיע בתנועת־צעירים רחה ומהירה על ראשי בטלנים מחוסרי טעם וכשרון, על ראשי הכותבים „ספרים" [illegible] בטעם „[illegible]" [illegible] בבית־[illegible].

כפרישמאן ב„תוהו ובוהו" שלו בספרות העברית כך היה גם שלום־עליכם הראשון בספרות העממית שנתן את האות למלחמה. לדין ומשפט קרא את „עוכרי הספרות". הוא ישב איתם על כסא הנאשמים, רצע את אזנם במרצע, [illegible]. ואחרי החרו־החזיקו עוד סופרים רבים [illegible] את הציהם השנונים אל „שמ"ר [illegible]" [illegible] את המטרה: [illegible] [illegible] „בר איש מציר [illegible] איש מ[illegible]" [illegible]... והספרות היהודית [illegible] משפרותה [illegible].

כמו פרישמאן בא גם שלום־עליכם להרוס. אבל לא רק לנתוץ ולהרוס, כי־אם גם לבנות ולנטוע בא. אולם שונה היה „משפט שמ"ר" של שלום־עליכם מה„תוהו ובוהו" של פרישמאן, אם־כי למטרה אחת נתכוונו שניהם — לכלות קוצים מן הספרות. פרישמאן נלחם עם הבטלנות והחנופה, עם להג־האוילים והמליצות הנפוחות, אשר מלאו את הספרות העברית אָז. ושלום־עליכם [illegible] על [illegible] [illegible] והה„סנדלרות" אשר בספרות היהודית. ולכן שונים היו תכסיסי המלחמה, שונות היו התביעות והדרישות ושונה היה גם תוכן דבריהם של שני הסופרים האלה, אשר [illegible] נפשית [illegible] בימי נעוריהם [illegible] התאימו זה לזה — בהסאטירה החדה, בההתול השנון וברוח העוז והנצחון, שלוו אותם על דרכם זו. וכשנבוא לדון ולעמוד על מהותן של הספרויות העברית והיהודית בשנות השמונים למאה שעברה, אָז אין לנו אספקלריה טובה משני הקונטרסים הקטנים האלו; כדוקומנטים [illegible] ישמשו להההיסטוריון, שיבוא לחקור ולדרוש את תולדות ספרותנו המודרנית בראשית צמיחתה.

הספרות היהודית, אשר אייזיק מאיר דיק, שלום יעקב אברמוביץ, יצחק יואל לינצקי, אברהם גולדפאדן ויעקב דינזון היו יוצריה הראשונים, התחילה בשנות השמונים לתפוס מקום ניכר בהשכלת היהודים ברוסיה. עם התעוררותו של הרעיון הלאומי בישראל נתעוררה תשומת־הלבבות אל השפה העממית, להחזיקה ולפארה ולעשותה „נאה וברורה". [illegible] לראות בשפה הזאת גורם חשוב להשכלתו של העם ולהשרשת הרעיון הלאומי בקרבו. „שאלת־הלשונות" בצורתה עתה לא היתה עוד אָז, וגם אלה מן הסופרים העברים, אשר התיחסו אל השפה היהודית, זו „[illegible] החרופה", בקלות־ראש ובליצנות, ראו בה אמצעי לקרב על־ידיה את ההמון אל השפה העברית ולהשפיע עליו מרוחה, ולפיכך לא נמנעו לפעמים מהעניק מפרי־עטם גם להעתון היהודי, אשר ידי עורך „המליץ", ארז. יסדוהו.

הזורנאליסטיקה היהודית, בכלה, לא היתה גרוע־

אָז מהעברית. אנשים משכילים ובעלי־טעם, לפי מושג הימים ההם, עסקו בה והשתדלו להאציל ־מרוחם על הקוראים, ללמדם ולהשכילם בהויות העולם. אולם עבודתם בחוג זה עבודה סיזיפית היתה. המון־הקוראים, אשר כבר היה אמון על רומאניו של שייקביץ וחבריו — כפורי־בדים נלעגים, ארוכים ומסובכים, מלאים דמיונות מבהירים על גנבה, גזילה ורציחת נפשית, רובם לקוחים מתוך פסלתם של הרומאנים הצרפתיים ההמוניים, אשר המחברים הלבישו את „גבוריהם" „מהלצית" יהודיות וקשטו את ספריהם אלה, יותר „כבוד ותפארת", בהקדמות מלאות „מוסר־השכל" וגם בשירים עברים, המתנוססים בשעריהם כ„שיר־המעלות" בפתחה של יולדת, — המון־הקוראים הזה כבר נשחת טעמו הספרותי בעצם נצניצו, וכמעט אָבדה תקוה, כי מימי תבנה הספרות העממית המתוקנת של מנדלי מוכר־ספרים, לינצקי, דינזון ועוד.

ובעת ההיא הופיע שלום־עליכם בכל כשרונו הגדול והמזהיר, עם בגנונו השוטף ורמהיר, הסאטירה השנונה והחריפה אשר בעטו, ההומור הנעים והמתוק אשר על לשונו, והוא, אשר לא מתוך „רגש הרחמנות" ו„התיחסות פילאנתרופית" אל „בני־ההמון החשוכים", כי־אם מתוך אהבה עמוקה אל עמו ל ה מ ו נ י ו ומתוך אמונה רבה בסגולות־רוחו ההיוניות, החל לכתוב בשפת העם, גרם גם לאחרים מצעירי סופרי העם ומשכיליו, כי ישימו לב ויתיחסו יחס יותר קרוב, נפשי, אל הספרות היהודית, ואלה הסופרים, אשר מקודם בזו ל„ספרות־ההמון" ולא האמינו בה, החלו להראות לה פנים שוחקות אחרי שנתפרסמו הספרים הראשונים מאת שלום־עליכם (כאלה היו קריטיקוס (ש. דיבנוב) בה„ווסכוד", דוד פרישמאן, שכתב ביהודית את הפואימה המצוינה שלו „אופיר" בהשפעתו של שלום־עליכם, ש. פרוג ואחרים).

האהבה העמוקה של שלום־עליכם להשפה היהודית ולספרותה הצעירה, אשר על־ידיה הצליח להכנס לפני ולפנים של הנשמה היהודית ולדלות מתוכה אוצרות־פנינים, היא שעוררתהו לקחת את ה„מטאטא" בידו בראשית עבודתו, כדי לנקות ולטהר את אוירה של הספרות היהודית מכל הפאראזיטים הספרותיים, ששרצו בה לרוב בימים ההם, לגרש מתוכה את כל אותם הכתבנים חדלי הרגש והכשרון, את „החייטים והרצענים — תופרי הרומאנים", אשר תפסו את שוק־הספרים היהודי ומלאו אותו קש וגבבא, עד אפס מקום ליצירה עממית טהורה וברה ומתוקנת — משאת־נפשו של שלום־עליכם מעצם ימי התגלותו. והגיע הדבר לידי כך, שגם ה„פאלקסבלאט", העתון האחד ביהודית, ששלום־עליכם, ספקטור, דינזון, פרוג, קאנטור ורבניצקי היו מראשי עוזריו, אחרי עברו מידי אר"ז לידי מו"ל אחר, ל וי, פנה אף הוא מקום חשוב בגליונותיו לרומאני־ההבל, כדי להרבות את מספר קוראיו.

והדבר הזה הגדיש את הסאה ועורר את שלום־עליכם לעשות מעשה. אָז יסד כעין „מבצר" להספרות היהודית את ה„ביבליותיקה" שלו אשר היתה בית־אוסף לכל טובי הסופרים היהודים, וגם ערך מלחמת־תנופה על משחיתי הספרות היהודית במחברתו „שמר'ס משפט", שהוציא בשנת תרמ"ח.

לא ב„כשיל וכילפות" ערך שלום־עליכם את מלחמתו, לא בוכוחים והוכחות, כי־אם בכשרון הלצון אשר לו — הנשק היותר מנוסה במלחמת הכשרון והטעם הטוב על התפל והרקבון. בכונה בחר מטרה לחציו את שמ"ר, שהוא היה היותר פורה והיותר מפורסם בחבורת הכותבים דמהבילים, רושיבו על ספסל־הנאשמים, נתח את כל „ספוריו" ו„רומאניו" לנתחיהם, „על ראשם, על קרביהם ועל פרשם", ועשה אותם ללעג ולקלס בעיני הקוראים.

מצוינה היתה הבקורת הזאת בצורתה. לכאורה, פיליטון נחמד ונעים, משעשע ומבדח. לכאורה, לא בתרעומת ולא בהתרגזות בא שלום־עליכם, ולא כמטיף מוסר, כי־אם בהתול דק ובשחוק קל על שפתיו מענה המבקר את „קרבנו". לכאורה, מתהולל הוא שלום־עליכם וכאחד ה„קונדסים" הוא בעיני קורא המחברת. ואולם מתחת מעשה־קונדס זה מסתתרת גם רצינות עמוקה, גם כעס עצור וגם רגש כאב עמוק של סופר צעיר בעצם עלומי־יצירתו, הכואב על שפלות עמו ועל סופריו־מהביליו ועל הסביבה הנלעגה והמחפירה, שבה נגזר על כשרונו, מתת־האלהים, לפרוח ולשגשג ולעשות פרי.

(סוף יבוא).

שְׂפָתֵנוּ אִתָּנוּ

(שארית השפה העברית והשפות המדוברות בעמנו).

מאת

מ. שיינקין.

(סוף).

ז) דרכי תחית העברית.

מכיון שאין לכל שפות האידיש, המדוברות עתה בחלקי האומה השונים בתפוצות הגולה, שורש בנפש האומה, ומכיון שאין אָנו מוצאים עתה בהמוני העם היהודים אותה הקנאות לסגל את שפות העמים לאיזו אידיש חדשה, הלא במשך שנים־שלשה דורות יחדל עמנו לדבר איזו אידיש שהיא וישאר בלא שפה מיוחדת לו, על כן עלינו לדאוג מעתה ל ה נ ה י ג ו ל פ ת ח א ת ה ש פ ה ה ע ב ר י ת ב כ ל ת פ ו צ ו ת י ש ר א ל ב ג ו ל ה . אין העבודה הלאומית הזאת כבדה יותר מהשמירה על כל האידישים השונים; תחילתה בבתי־הספר ובספרות וסופה בכל בתי ישראל.

אין תחית העברית הזאת מתנגדת לפעולתן של שפות האידיש, עד כמה שהללו מיוחדות עוד ליהודים, מחזקות את ההכרה הלאומית, משמשות לאלה שאינם יודעים עוד את העברית להביא לידי בטוי את עצמיותם הלאומית — אם כי ב ת ר ג ו ם — ועוזרות לאלה, שאינם יודעים שפה אחרת להתפתח, ללמוד ולהבין את העולם מתוך אספקלריה לאומית כל־שהיא. להיפך, במובן זה

שותפות הן שפות האידיש להעברית, להלחם נגד כל שפה זרה, החודרת לתוך סביבה של יהודים בהשפעה יתר התבוללות.

אלה מהקנאים לעברית, הדורשים: „עברית או שפה זרה לגמרה, אבל לא אידיש", טועים לחשוב, כי אם לא תהיה האידיש עם הצל של לאומית שבה, אז ירגישו היהודים באופן יותר ברור את האסון שבחוסר שפה לאומית וימהרו לשוב אל העברית; אבל האמת היא, שהשפה הזרה משפיעה באופן התבוללותי מוחלט, והאידיש, אם כי היא צרתה של העברית, בכל־זאת יש בה מן השאיפה להצטיינות לאומית, ואת השאיפה הזאת אפשר לפתח עד להכרת נחיצותה של השפה הטבעית — העברית.

העיקר הוא, כי תהיה העברית מזוינה באמצעים אקטיביים ומוכנה בכל שעה לתפוס את כל צעד ושעל המתרוקן באופן טבעי מן האידיש, שהולכת ונשכחת, או הולכת ונטמעת, קודם שתספיק איזו שפה זרה לחדור לתוך הסביבה היהודית; גם אין ספק בדבר, שהעברית החיה והרעננה, שתהדור לרחוב היהודים, תעורר לאט לאט את הנימים היותר עמוקות, היותר טבעיות ולאומיות שבלבות היהודים; היהודים ירבו לשזור אותה באידישים שלהם ולבסוף יתחילו גם לדבר בה.

אל־נא נשכח, כי בכל שפה משתמשים המוני העם רק באיזו מאות מלים להביע בהן את כל רגשותיהם וצרכי חייהם; עוד איזו מאות מלים — ויוכלו להבין בקריאת עתון, במאמרים על־אדות שאלות החיים הרגילות, העומדות על הפרק, ובספורים קלים; באלף מלים יוכלו לקרוא בכל ספר מדעי פופולארי ולהבין כל נאום והרצאה פומבית. ספק הוא, אם רוב הסופרים והנואמים משתמשים ביותר מאלפים מלים שונות, שאין להן שורש ניכר משותף. לפי זה אין רכישת השפה העברית נוראה כל־כך, גם בזמנים יבואים בימים, ואף כי לצעירים ולקטנים.

במה שנוגע לתחית השפה העברית בארץ־ישראל, הלא ברור הדבר, כי מן הצד הפרינציפיאלי והמדעי העברית היא שצריכה ויכולה לאחד את חלקי האומה השונים לעם אחד וכי רק בשמה נוכל לדרוש מיהודים השונים להסתגל לה וגם להביא איזו קרבנות עד שיסתגלו לה. גם אין ספק בדבר, כי במה שנוגע לחנוך הדור הבא אין כל יסוד להתנגד להשלטת העברית בבתי־הספר; הלא צחוק יעשו לנו אלה האומרים, כי הילדים שיתרגלו לדבר עברית בגני הילדים לא ידעו לדבר עם אבותיהם בשפתם; הלא כבר היה לנו נסיון בדבר, שהפעוטות שהחלו לדבר עברית בגני־הילדים לא חדלו להבין את השפת המדוברת בבתי אבותיהם. ועוד הורה אותנו הנסיון, כי גם הילדים בני שתים־עשרה וחמש־עשרה, הבאים לארץ־ישראל, רוכשים במשך חצי שנה או שנה את השפה העברית, עד כדי להכנס אל המחלקה המתאימה לשנותיהם. גם להצעירים שיבואו אל האוניברסיטה העברית לא יקשה הדבר יותר מאשר לאלפי הצעירים, שהיו באים בכל שנה מרוסיה ומארצות הבאל־

לאי והשיגה ולאינטרנציונאליות השונות שבאירופה או גם מגרמניה לצרפת ואנגליה ולהיפך: הטובים שבצעירי ישראל יקדישו בחפץ־לב שנה מיוחדת ללמודם לשם תחית השפה העברית ולשם אחדות האומה.

אין כל ספק כי במוסדות הציבוריים שלנו שם יאמרו בם גם במוסדות ממשלתנו, שפתנו העברית היא שתהיה העיקרית והמייצגת רשמית בעתיד. אלא שבודאי נשמע לדרישות החיים הצודקות, ובודאי שתהיה רשות והופש גמור לכל איש, כל זמן שלא ידע עוד עברית, להביע ולברר בשפתו המדוברת את כל צרכיו ודרישותיו; בכל השטרות ובמודעות הרשמיות תהיה השפה העברית בראש, ואחריה תבואנה תרגומים של אידישים שונות,— ואולי גם של איזו שפה זרה — לפי צרכי הקהל, כל זמן שאין כל העם יודע עברית.

את המוני העם שילכו לארץ־ישראל בודאי שנשתדל ללמד עברית גם בהתבוננם לקרת, גם בהכתם ב— וביחוד בבואם לארץ־ישראל; הרבה אפשר להשפיע על־ידי הדיבור מטפסית, עריכת שיעורי־ערב, שיעורי שבת, [illegible] הרצאות והרצאות; ירגיש העם [illegible] וישאף לדעת עברית, לשמוע ולהבין את דברי אחיו שבאו מקצוי ארץ שונים, לקרוא ולהבין את שפת התרבות הלאומית ההיסטורית במולדתו ההיסטורית; ועד שילמדו לדבר עברית בודאי שידברו ביניהם בשפה היותר נוחה להם. ומי הוא שיתערב בחייהם הפרטיים להפריע אותם, אם לא הרוח הלאומי, שידבר ללבם ונפשם?

נשאר לנו לדאוג לדרישות הצודקות שבחיים בנוגע לעתונים, ספרות, תיאטראות, הרצאות והרצאות בשביל המוני העם, כל זמן שלא למדו עוד להבין בעברית. מובן הדבר, שההנהגה הצבורית מחויבת להספיק מזון רוחני זה לקהל במדה הנחוצה להתפתחותו הרוחנית; אלא שבטוחים אנו, כי הקהל בעצמו יצמצם בדרישותיו אלה כבר האפשר, יכול [illegible] לשנה [illegible] במדה שיעבור העם לשפה ולתרבות העברית. ואולם אם יבואו להטיף אידישיזם פרינציפיאלי, בנגוד לתחית השפה העברית, הנה בטוחים אנו, שקנאים עברים יפגעו בהם, כמו שנמצאו תמיד, לאשרנו, קנאים בישראל בכל עת שחפצו לנגוע בנפש האומה.

* * *

כמה פעמים באו מסיתים ומדיחים להורות לנו את הדרך היותר קלה בחיים: מה לכם ולאומה שפלה זו? הספחו אל הרבים והעצומים! מה לכם ולאמונה טפלה זו? תקנו את חייכם לפי מנהגי הדת השלטת! מה לכם ולארץ קטנה ושוממה זו? הלא כל הארץ לפניכם בכל רצוי תבל! אלא שעמנו לא שמע לקול יהודיו אלה ונשאר נאמן לעמו, לאמונתו ולארצו: היא לא התחשב עם מה שישנו, כי־אם שאף למה שצריך להיות. הלא זוכרים אנו את בעלי הרחמים הטיריטוריאליסטים, שבאו עלינו בטענה בשם המוני העם כביכול; זוכרים אנו את תרועת נצחונם לכל קבוצה של אימיגראנטים, שישבו לגאלווסטון המהוללה, זוכרים אנו את לעגם ה„פרישתינר רביתה" ולעבודתנו האטית שם. והנה עתה רואים אנו

מה בין איר מתעה העבודה לאומית טבעית היסטורית. עתה באים אלינו מתנגדי התחיה העברית (ועמהם גם מי שהיו טיריטיריאליסטים) באיואנטורה לאומית הרשה, ועוד הפעם משתמשים באמצעים של דימוקראטיה מזויפת בשם המוני העם כביכול.

תשובתנו מוכנה וברורה: גם הפעם לא ימכור עמנו את בכורתו בנזיד עדשים. יש די און ומרץ לאומי בעמנו לקום לתחיה הוא ושפתו אתו.

לְתוֹלְדוֹת הַמָּתֵימַטִיקָה הָעִבְרִית

מאת

יקותיאל גינצבורג.

ד.

הגימטריא.

(המשך מגליון ג).

עמדתה הבצירה של הגימטריא בתלמוד ובספרות הקבלה עזרה לה לתפוס מקום חשוב גם ביתר חלקי הספרות העברית. אָנו מוצאים גימטריאות בספרי מוסר ופוסקים, חקירה ודרוש[22], מדע וספרות, ולא בגוף הספרים בלבד, כי־אם גם בסוף הספרים ובשעריהם. ולא רחוק ממנו הזמן, שאָז היה כמעט כל אדם מישראל, אפילו אם לא היה מן הלמדנים, נתקל בגימטריא על כל צעד ושעל. בבית־המדרש שמע את המגידים והדרשנים מתבלים את דבריהם בגימטריאות; כשפתח את סדור התפלה או את החומש שלו, הצהירה לפניו הגימטריא בדף הראשון, כי שם מצא כתוב לאמר, שהספר נדפס בשנת „לכו נרננה“ או „כי טוב לזמר לאדני“ לפ"ק, או איזה לפ"ק אחר. בסוף כל ספר מספרי התורה, שהיה עובר בו על פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום, היה מוצא את מספר הפסוקים נתון על־ידי סימן[23]. ויש אשר לא עזבה הגימטריא את היהודי אפילו לאחר מותו ותלוהו גם אל בית־הקברות; לעתים קרובות היו קרוביו חורתים על מצבתו איזו גימטריא, שהראתה את מספר השנה, שבה מת, ואם היה רב וגדול בישראל, היתה הגימטריא מוצאת לה דרך גם אל ההספדים, אשר הספידוהו[24].

הגימטריא היתה לחזיון עממי במלא מובן המלה[25], ובכל פנה שהיה היהודי פונה היה מוצא דברים, שהפנו את דעתו אל עולם המספרים, והשאלה, עד כמה השפיעה עובדה זו על התפתחות הכשרונות החשבוניים של המח העברי, ראויה היא לתשומת־לבם של חוקרי הפסיכולוגיה של העמים.

המנהג לציין את מספר השנה, שבה נכתב או נדפס איזה ספר, על־ידי גימטריאות היה נפרץ לא לבד בימי הבינים, כי־אם גם בדורות האחרונים, וגם דור ההשכלה בכלל. גימטריאות אלה הן לפעמים מסובכות מאד[26], ויש אשר הן מביאות במבוכה גם את הביבליוגראפים המומחים, שאומנותם בכך. הרבה מהגימטריאות ההן מענינות מפני המקרים ההיסטוריים, המשתקפים בהן. למשל, השנה, שבה גלו היהודים מספרד, היא שנת רנ"ב לפ"ק, סומנה על־ידי המלה מזרה (על שם הפסוק בירמיה לא, ט: „מזרה ישראל יקבצנו“. עיין בהקדמת האברבנאל לפירושו על ספר מלכים). ספר „תקון־חצות“ ישן, הנמצא בביבליותיקה של בית־מדרש הרבנים בניו־יורק, נדפס על־ידי אחד מבני כת שבתי־צבי בשנת: הנני מושיע את עמי (תכ"ו). והספר „נחלת שבעה“ של השבתאי שמואל בן דוד הלוי (אמשטרדם, 1667) נדפס בשנת: היום בא משיח לגאולה[27].

עד כמה היו שעשועים אלו חביבים אפילו על סופרי דור ההשכלה, ביחוד בראשית צמיחתה, אפשר לראות מדוגמאות אחדות, מהיותר אופיות, הנמצאות בהחוברת התשיעית של „כרם חמד“. רוב המאמרים נכתבו בצורת מכתבים אל העורך, ובראש כל מכתב רשום הזמן שבו נכתב, על־פי רוב, על־ידי גימטריא. משה שטיינשניידר מתחיל את מכתבו ככה: „ב"ה ברלין, ראש חדש שמרבין בשמחה לפ"ק“ (חודש אדר תרי"ב). אליעזר רוזנטאל כתב בהאנובר, „יום ד׳ לסדר ולפרט אשר

---

[22] קבוצה גדולה של גימטריאות נמצאת בספר רמזי „בעל הטורים“ על התורה, הידוע לכל מי שלמד ב„חדר“ מטפוס הישן. „בעל הטורים“ היה דורש גם ראשי תיבות וסופי תיבות, אבל אותנו מעניגות בזה רק הגימטריאות, ולכן נסתפק בדוגמאות אחדות מאלה האחרונות. ורוח אלהים מרחפת (בראשית א, ב) — בגימטריא: זו רוחו של משיח. את האור — בגימטריא: בתורה, ועולה תרי"ג. זכר בגימטריא: ברכה, נקבה בגימטריא: בקללה (ישב א, יא).

[23] בסוף ספר ויקרא: „סכום פסוקי הספר ויקרא שמונה מאות וחמשים ותשעה, נט"ף סימן; ופרשיותיו עשרה — בא גד סימן וגומר“.

[24] מספר „קינה ויללה“ (על מות הרב מסוחובוליה): „אחינו בני ישראל! הלא תדעו, שר וגדול נפל היום בישראל — ראשי תיבות כ"ד כמספר יחיאל מיכל במספר קטן“...

[25] ובזה אפשר לבאר את העובדה המצוינת, שאין דוגמתה אצל שום אומה ולשון, כי העם הידידי יצר מבטאים מספריים, שיסודם בגימטריא. „ק"ן“ להוראת מאה וחמשים ות"ק להוראת חמש מאות הן מלים לכל חוקיהן ולא ראשי תיבות, יען כי משתמשים בהן גם אנשים שאינם יודעים, שתיו היא ארבע מאות וקו"ף — מאה. מענין גם המבטא „תרפט אלפים“ להוראת מספר גדול מאד, שאיננו ידוע בדיוק, ו„כה־דא׳ער“ להוראת שטר של עשרים וחמשה רובלים (ובכמה מספוריו של שלום־עליכם). מסוג זה הוא גם המבטא: „ק"ן שאק רוחות“ („הפרודיה בספרות היהודית“ מאת ד"ר ישראל דווידזון, עמוד 201).

[26] הרב שמואל שאטין, למשל, כותב בשער ספרו „כוס הישועות“: יהרוצה לדעת שנת הבריאה (כלומר את מספר השנה שבה נדפס הספר) ירים כוס ממלואה ויקח ישועה. הכונה: שימחוק את הו"ו של המלה כוס, ואז יחשב את הגימטריא של כס ישועה).

[27] רש"ם דפוס סונצינו נדפס בשנת: נמרא לפ"ק. „ספר רזיאל“ דפוס אמשטרדם נשלם בשנת: זה ספר תולדות אדם (תס"א). הספר „שבט יהודה“ יצא לאור פעם אחת בשנת: ושקט ושאנן לפ"ק, פעם שניה בשנת: למשפטו אתחנן, ופעם שלישית בשנת: „שמחו צדיקים בה׳ לפ"ק. הספר „ידי משה“ על חמש מגלות מאת משה אלמושנינו נדפס בשנת: יעננו ביום קראנו לפ"ק, והפירוש על נביאים אחרונים של דון יצחק אברבנאל נדפס בשנת: הנני שולח לכם את מלאכי לפ"ק (ת"א).

יבחר כי יקריב אליו". מרדכי פלונגיאן כתב את אגרתו בשנת „ב א ע ת ל ח נ נ ה". ואלכסנדר צדרבוים — בשנת „ב ר ו ך ש ם א ל ו ה".

ומחבר „ספר ראביה" התחכם לתת את מספר השנה, שבה נדפס ספרו, על־ידי הגימטריא של שמו: „רבי אריקים בן יהודה [illegible]" [illegible] [illegible] [illegible].

כיתר הדוגמאות ממין זה בספרות העברית החדשה.

שאפשר למלא בהן ספר שלם, כדאי להזכיר את מחברתו [illegible] לישראל) על־דבר משנת מדות, שנדפסה בשנה „משנה זו אין מדה טובה הימנה" לפ"ק. כל זה היה לפי טעם הסופרים והקוראים העברים של הדור שעבר, דור שהתחנך על התלמוד ועל מפרשיו והקפיד, שאפילו שער הספר יתן איזו עבודה למח.

(המשך יבוא).

מאת **ישראל זנגביל.**

עקר־הלאמים

תרגם [illegible] **א. ש. אורלאנס.**

אולם לאומיות זו של המין האנושי — אשר הושגה כמעט במלואה במלכות רומה ונהרסה על־ידי הגותים וההוגים — דומה, [illegible] סים ההאגיים התחילו להכריז על תשובתה בגלגול יותר מוסרי. ומשונה הדבר, כי דוקא נסיונו של נאפוליון לכונן את הלאומיות על מכונה הראשון, בצורתה הישנה והפשוטה, הוא הוא הגורר את המשבר הנוכחי. הסכנה הנאפוליונית הקימה את מלכות גרמניה מיותר משלש מאות וחמשים מדינות, וביסמארק השכיל כל־כך לדעת את ערך הכח המאחד של הסכנה, עד כי טפח מלחמות לכתחילה, כדי לבנות את גרמניה האימפריאלית. אמנם, גרמניה האימפריאלית משהגיע תורה, הולכת ובונה את בריטניה האימפריאלית; אולם לאומיותנו האימפריאלית חסרה המשכן של מדינות גרמניה, ומפני זה, מפני חסרון־האפשרות של ע ב ו ד ה ־ ב ש ו ת פ ו ת ב מ י כ ר [illegible] הזה במושבות השונות תכלית שנוי — עלולה מלכות בריטניה להיות [illegible] ה ע ב ו ד ה ־ ב ש ו ת פ ו ת ה ס מ ו כ ה לפעול; וישם באמת היא הולכת ויוצרת מין לאום אנזי * משני לאומים שונים — [illegible] והשני — מחברי הכנסיה הרשמית, שנהגו אחרי שיטת פיל. „הר־מגידון" **, בהספיקו ס כ נ ה על חשטח היותר גדול בדברי־הימים, גלוון מחדש את הסוליות הלאומיות. הוא יצר סוף כוף אפילו את הלאום הבלגי מנזעים מפורדים, אשר עוד בשנת 1912 דברו — בלשונותיהם השונות — על־דבר פירוד; אף־על־פי שנר־[illegible] ממשלה־עצמית לעצמם. אילו עלה הדבר ביד סיר רוגיר קייסמינט להביא גרמנים לאירלנדיה, כי־אז היה באיפן דומה פותר את שאלת האיים. ואם מלבד שעוררה ה ס כ נ ה את ההכרה העצמית [illegible] איירופא וממלכות־ההסכם, קיומם של היהודים האלה תלוי בנס, ממש כהתאחדות הסקאנדינאבית החדשה נגד שיטת ה„טורפידה". אם כך ואם כך — התאחרויות אלה לישם קריעת כדור הארץ נוצרו, ולא לישם אחויו; ועם הפרת־בריתן של ועידות־האג יאבד כל שריד

[illegible]

**הארמאגידון ביונית; כלומר הר במחוז מ ג י ד ו, שישם, לפי הברית החדשה, תערך המלחמה הגדולה ב„יום־הדין" [illegible] פסוק י"ט — „באו מלכים נלחמו: אז נלחמו מלכי כנען בתענך על מי מ ג ד ו". בימינו נתרחב המושג ומשמש בספרות־העולם להוראת טבח גדול או מלחמה מכרעת. — המתרגם.

[illegible] מ ל כ ו ת ר ו מ ה, ספיח הוד העבר שלה, מ ל כ ו ת ר ו מ ה ה ק ד ו ש ה, והברתה הרוחנית, ה כ נ ס י ה ה ר ו מ י ת. אפילו נא־פוליון לא הצליח לשים קץ למלכות רומה הקדושה, כטענתם של הפרופיסורים; כי הלא חיה היא עוד בקרבנו בצורה הצללית של [illegible] צירתר [illegible] האחת. גם המדע היתה לו מ ל כ ו ת ק ד ו ש ה, אולם גם היא נשברה כמלכות האמנות. [illegible] מניה מציעה להחרים את הספרות הלאטינית, ועתונאי איטלקי מציע להחרים את המדע הגרמני. את המחאות הרוסיות נגד הארדיכליות הגרמנית, את המחאות הצרפתיות נגד האמנות הגרמנית ואת המחאות האנגליות נגד המוסיקה הגרמנית נלאינו כבר לדעת. „הלאה נשק" — צריך היה להיות ה„שם המפורש" להעביר מלהטות מן העולם. אולם כח המימרה הזאת תש עם המגע הראשון של ס כ נ ה לאומית. גדול כ ח ־ ה מ ק ו ם. ברוסיה כמו בצרפת, בגרמניה, ואפילו באנגליה הלאומיות מעוררת את האנטישמיות. בריטניה מהרהרת להמיר את ה — Jous Soli. שמבחינה פסיכולוגית הוא חוק־הלאומיות האמתי ביותר, ב — Jous Sanguinis. אמריקה, בהוסיפה להחמיר על הכניסה לארץ, אפילו למרות הלאו של נשיאה, מראימה בגודל־לבב ארץ שחציה ריק מאדם, נגדהנא לכל העולם הישן; עוד מאה שנה — ולאום אמריקאי יקום, כלאומים האירו־[illegible] שנבא עליה הרברט ספנסר, כמעט באה. נאפוליון יצר את ביס־מארק, וזה האחרון יצר תחילה את פרוסיה, ואחר כך את „ א י ־ ר ו פ ה ה ח ד ש ה [illegible] היא, כלאם דבוק, לא [illegible] כחיים והצרה כקבר סותמת עלינו את [illegible] יום ויתקפו עלינו געגועים על [illegible] לאזרחיות המקומיות התמזגו יחד [illegible] היינים בכרך [illegible] מנהר איברו עד [illegible] המלכות הקדושה [illegible] והמפירד כנגד עצמי [illegible] שבתוך חרבות המלכיות וההתנגשות הדתית מולך רק מושג אחד לבדו — המושג העולמי האחד והמיוחד; הלא הוא עיקר הלאומים

[illegible]

חֲדָשׁוֹת וּמְאוֹרָעוֹת

— ביום ד׳, 10 אפריל, הפליגה מניו־יורק הפלוגה השלישית של הגדוד העברי בעד ארץ־ישראל. הפלוגה הזאת היתה גדולה משתי הראשונות שקדמו לה. בין הבריר נמנו שני בני הסופר ראובן בריי־נין: משה ויוסף הרעכהן הפועל־ציוני זאב שווארץ, עוזר מערכת „דאס אידישע פאלק" גרשון אגרונסקי יעיד עסקנים לאומיים ציוניים מבני־הנעורים היהודים באמריקה. מפני רוע האויר לא רבו הפעם הדימונסטראציות והתהלוכות בניו־יורק, כמו בעת צאת שתי הפלוגות הראשונות. אולם לעומת זה רבו התכונות וקבלות הפנים לקראת הגיוניים בעברם על דרכם יתגדר, בערי המדינה. נהדרה היתה ביחוד קבלת־הפנים, שערכו להם יהודי העיר בוסטון.

באותו שבוע יצאה משיקאגו פלוגה של ששים וחמשה איש מן המתנדבים אל הגדוד העברי בעיר ההיא.

על־פי הסדר החדש, שנקבע מטעם הלשכה הבריטית לעניני הצבא, תפליג מעתה מניו־יורק בכל יום ד׳ בשבוע פלוגה חדשה של מתנדבים אל הגדוד העברי.

— ביום השמונה עשר למאי הבא תקרא בניו־יורק ועידה של הפועלים היהודים המאורגנים באמריקה לדון בשאלת ארץ־ישראל. קוראי הועידה הזאת אומרים עם הכרוז, ששלחו להסתדריותיהם של הפועלים היהודים בארץ הזאת, את הדברים האלה:

„פונים אנו אליכם בשעה גדולה ורבת־אחריות זו בדבר הקריאה הזה, היוצא מן הלב. קוראים אנו אתכם להשתתף בקונגרס של הפועלים היהודים בעד ארץ־ישראל, שיתועד בימי 18 22 מאי בניו־יורק, ופונים אנו אליכם בקריאתנו זו גם בתור יהודים וגם בתור פועלים.

„עלינו, הפועלים היהודים, מוטלת בעת אחריות גדולה. בלעדינו לא תבנה ולא תתכונן ארץ־ישראל בתור מדינה יהודית. בתור בני העם היהודי מחויבים אנחנו להקדיש את כל כחותינו לעבודה הזאת. ביחוד מוטלת עלינו החובה לעשותה בתור פועלים, מפני שבה נמצא כר נרחב להרעיון הסוציאלי.

„בקונגרס הפועלים, שאנו קוראים, נשתדל למצוא את האמצעים היותר מוכשרים ולעבד את התכניות היותר מתאימות, כיצד להגן על אינטרסי המעמד שלנו בעבודה זו, כיצד לארגן את עבודתנו בארץ־ישראל וכיצד להעמיד את ארץ־ישראל בסוג אותן הארצות, שהמפלגות הסוציאליסטיות נדרו הגורמים כבירים בחייהן. בקונגרס זה נשתדל למצוא את האמצעים היותר מתאימים, שעל־ידיהם אפשר יהיה להפועלים הנשארים בחוץ־לארץ לעזור לאחיהם בארץ־ישראל ולהשפיע עליהם, כי ארץ־ישראל תבנה ותתכונן, לטובת עניני הפועלים היהודים, על יסוד החופש ובהתאם להאידיאל הסוציאלי".

על החתום באו: יוסף שלוסברג, ד״ר פרנק רוזנבלאט, ד״ר נ. סירקין, ד״ר ח. זיטלובסקי, דוד פינסקי, שלום אש ועוד סופרים ועסקנים סוציאליסטיים.

— מהידיעות האחרונות, שנתקבלו ממקורות שונים, אנו למדים, כי המצב בארץ־ישראל, הכבושה בידי האנגלים, הולך וטוב. מספר הגולים, השבים לנחלותיהם ואחוזותיהם, מתרבה מיום ליום. ראש הלשכה הפלשתינאית, הד״ר יעקב טהון, במכתבו אל הועד הזמני לעניני הציוניות באמריקה מודיע, כי מספר שבי הגולה האלה ביפו בלבד עלה עוד בעשרים ושבעה לדצמבר שעבר לאלפים וחמש מאות. שאר מגורשי יפו מפוזרים ומפורדים במושבות הארץ: בגליל — כאלפים וחמש מאות נפש, בשומרון — כאלף ושש מאות נפש, בכפר סבא — כאלף וחמש מאות ובירושלים — כשלש מאות.

לאט־לאט מתחילים החיים ביהודה לשוב למסלולם הרגיל. השלטון האנגלי עושה כל מה שביכלתו לטובת התושבים. מעסיק הוא אלפי ידים לעבודות הממשלה השונות, ועל־ידי זה הוא ממציא פרנסה ברוח לחלק הגון מתושבי הארץ. ביחוד מתיחסים שלטוני הצבא באמון רב אל הציוניים הגוברנאטור הצבאי ביפו, מר פרקר, דבר בגדיו בשבחה של הקהלה היהודית ביפו. הד״ר טהון מוסיף, כי בהיותו ביפו נערך על־ידי ועד הקהלה קונצרט בבית־הספר לנגינה „שולמית", ואליו הוזמנו כל ראשי הצבא האנגלי שביפו. למחרתו ערך המצביא האנגלי ביפו מִשתה, והזמין אליו את ראשי הקהלה היהודית. הרבה מפקידי הצבא האנגליים מתאכסנים בבתי היהודים בתל־אביב. בנין הגימנאסיה העברית משמש כעת בית־חולים להיילים האנגליים הפצועים.

גם על מצבם של יהודי ארץ־ישראל, הנמצאים עדיין ברשות טור־קיה, נתקבלו השבוע ידיעות מרגיעות. ידיעה אחת, שנתקבלה בה„סטייט דפרטמנט" בוואשינגטון באמצעות הממשלה השוויידית, אומרת, כי מצב היהודים האלה הוא בטוח, אין מחריד ומכלים אותם. וידיעה אחרת מוסיפה, כי כמאה יהודים מנתיני אמריקה, שגורשו מירושלים על־ידי השלטונים הטורקים לפני הכבש העיר על־ידי הצבא הבריטי, הושבו אל בתיהם בירושלים ברשיון הממשלה הטורקית.

הַתְּנוּעָה הַלְּאֻמִּית

הממשלה הגרמנית על השאיפות הציונית.

בארצותיהן של ממשלות־המרכז היתה הציוניות עד הזמן האחרון נושא רק לעתונים, שדנו אותה לזכות או לחובה — הכל, כמובן, לפי התיחסות העתון, שבו באו הדברים, לשאלת היהודים בכלל ולדרישותיהם הלאומיות בפרט; הממשלות עצמן והעומדים בראשן התיחסו אל הציוניות בבטול ועברו עליה לגמרה בשתיקה. והטעם מובן מאליו: טורקיה היא בעלת בריתן ולא היה כדאי להקניטה. אולם מיום שנתפרסמה הדיקלאראציה הבריטית בדבר שיבת־ציון באו, כנראה, קבינטי הדיפלומאטיה בארצות המרכזיות לידי מסקנה, כי לא תהיה תפארתם על הדרך הזאת של בטול ושתיקה — והתחילו לדבר.

הראשון, שיצא להשמיע דברים גלויים ומפורשים על התיחסות ממשלתו להציוניות, היה שר־החיצון האוסטרי, הגראף צרנין. הוא הודיע לחבר הועד הפועל הציוני העולמי, הד״ר האנטקה מברלין, כי ממשלתו נכונה לתמוך בשאיפות הציוניים בכל יכלתה. אחריו בא הוזיר הגדול בטורקיה, טלעת פחה, שבשיחתו עם באי־כחה של ה„פאָסישע צייטונג" מברלין, הגיד, כי עתידה טורקיה לאחר המלחמה להרשות ליהודים לבוא לארץ־ישראל, להתישב בתוכה ולזכותם בשלטון עצמי־אבטונומי, בחסותה העליונה של הממשלה הטורקית. בטון מעין זה ובדברים דומים לאלה הביע את רגשי חבתו לציוניות גם מיניסטר החיצון הבולגארי ולבסוף באתה גם גרמניה, העומדת בראש הממשלות המרכזיות, נחיצות להשמיע את דעתה על השאיפות הציוניות.

כמו שכבר הודענו באחד הגליונות הקודמים של „התורן", התיצבה לפני סגן מיניסטר החיצון הגרמני, הבארון פון דעם בושי הארנהויזן, מלאכות ציונית, שחבריה היו: הפרופיסור ווארבורג, הד״ר האנטקה, הד״ר פרידמאן והפרופיסור זוברהיים. המלאכות נכנסה עם סגן־המיניסטר בדברים על הדרישות הלאומיות של היהודים בארצות המלחמה, המתישבות אכלוסים יהודיים נדולים, וביחוד על השאיפות הציוניות בארץ־ישראל. תוכן השיחה הזאת בפרוטוקול לא ניתן להתפרסם, אולם לפי דבריהם של חברי המלאכות היתה תשובתו של הארנהויזן רצויה ומשביעה רצון. והנה לפני זמן־מה פרסמה הסוכנות „וולף" הרשמית את גלוי־דעתו של סגן מיניסטר החיצון ביחס לשאלות האלה, וזה תכנו:

„יודעים אנו להעריך את משאלותיו של המעוט היהודי לקיום לאומי ולהתפתחות עצמית באותן הארצות, ששם חייו הרוחניים מוטבעים בחותם אינדיבידואלי מיוחד. משאלות כאלה מובנות לנו, ונכונים אנו לתמוך בהוצאתן לפועל, עד כמה שידנו מגעת.

„בנוגע לשאיפותיהם של היהודים, וביחוד של הציוניים, בארץ־ישראל, אנו מקדמים ברצון ובקורת־רוח את הדקלאראציה של הוויזיר הגדול תלעת־פחה, שבה מדובר בירור על כונתה של ממשלת

עיתוניות [illegible] בראש [illegible] [illegible]
[illegible] את [illegible] [illegible] בארץ־ישראל [illegible] אימיגראציה [illegible] והתישבות [illegible] היהודים [illegible] [illegible] [illegible] של הארץ [illegible] עצמי בראש [illegible] [illegible] [illegible] של תרבותם העצמית.

אורגאנם של ציוני גרמניה, ה„יודישע רונדשוי", בדברו על גלוי־הדעת הזה, כותב את הדברים האלה:

„הממשלה הגרמנית מנעה את עצמה עד היום לדון [illegible] בשאלת היהודים. מטעמים מדיניים גלויים וידועים קשה היה לה [illegible] ברורים בענין זה. אולם תיכף כשנשתנו התנאים בעולם [illegible] ראתה הממשלה הגרמנית נחיצות לפרסם את הסכמתה [illegible] היהודים. מצד אחד הודיעה, כי רוחשת היא חבה לשאיפותיו של [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] בשאיפות האלה, ומצד שני היא מקדמת בקורת־רוח את הדקלאראציה של הממשלה הטורקית בדבר התישבות היהודים בארץ־ישראל.

„אמנם הממשלה הגרמנית ראתה ורואה גם עכשיו לה לחובה להשקיף על השאלה הזאת (הציונית) מבחינה טורקית... אולם אין כל ספק בדבר, שלב הממשלה הגרמנית אך טוב לציוניים ולשאיפותיהם הצעד הזה, שנעשה על־ידי הממשלה הגרמנית, משמש הסכמה פומבית מצדה לשאיפות הציוניות.

[illegible] הוא בצעד זה של הממשלה הגרמנית מעין אמצעי „לסכל את מזימת בריטאניה ולבלי תת אותה להופיע לאורך ימים בתור המלאך הגואל של היהודים". כי רק הנימוק הזה, לפי דבריו, הוא שהניע את הממשלה הגרמנית [illegible] [illegible] לשאיפות הציוניים [illegible] דעת זה — אומר הארדן — לא ימצא משום זה הד נאמן בארצות חוץ, כמו שקוו לו בעליו". גרמניה, לפי דעתו, צריכה להדגיש את רגשי חבתה להציוניות בצורה יותר שלמה ובהירה משעשתה הפעם.

העתון הסוציאליסטי „פאלקסשטיממע" מטיח דברים כלפי הממשלה הגרמנית על שאחרה בגלוי־דעתה זה. „וכי באמת היה נחוץ, — נאמר בגליון אותו העתון מיום 7 לינואר — כי הממשלות המרכזיות תרשינה לאנגליה ואמריקה להיות הראשיות והראשונות בענין זה? וכי באמת נחוץ היה לה לדחות את פרסום גלוי־דעתה, עד שחלק ארץ־ישראל היותר גדול וחשוב יפול בידי האויב? ממשלות טורקיה וגרמניה מנעו את הכרתן מהשאיפות הציוניות עד הזמן הזה, שבו נראית הכרה זו לא בתור מלוא חובה, הבאה מרצון, אלא כזו הבאה מאונס; מפני שדרך אחרת אין לפניהן".

* * *

הכנסותיה של הקרן הלאומית באמריקה.

בתשעת החדשים, מראשון ליוני, 1917, עד ראשון למארץ, 1918, נכנסו בלשכה האמריקאית של הקרן הקימת לישראל הסכומים האלה:

נדבות כלליות	$28,853.93
קופסאות	2,788.96
[illegible]	[illegible]
תוים וטופסי טלגראמות	[illegible].43
תרומות ה„רונאם"	875.58
מס עצמי	97.45
בתים ליהודי תימן	49.25
הקופה הקואופיראטיבית	25.68
סך־הכל	46,702.84

שונות

יום־הזכרון של שלום־עליכם.

ביום א', 21 אפריל, תמלאנה שתי שנים למותו של שלום־עליכם. ביום־הזכרון הזה יערך על־ידי ועד „קופת־העם לשם [illegible]" נשף־אזכרה באולם „אדיוקיישונאל אלייאנס". ראש־הנשף יהיה הד"ר י. ל. מאגנס, ידרשו ד"ר שמריהו לוין, ראובן בריינין ועוד. סופרים יהודים יקראו מעל הבימה מכתבי שלום־עליכם. והחזן המפורסם יוסף רוזנבלאט יערוך את תפלת־האזכרה. הכניסה חפשית על־ידי כרטיסים מזומנים למפרע, שאפשר להשיג בכל בתי המערכת של העתונים היהודים.

— הועד הספרותי של מעריצי שלום־עליכם, שנערך בשנה שעברה ב „מאנהאטאן־אופרא־האוז" נשף מפואר לשם ביום־הזכרון הראשון, [illegible] [illegible] בתיאטרון הנזכר. בנשף זה ישתתפו גדולי המזמרים והמנגנים, מיטב הסופרים היהודים ומשחקי התיאטראות, שיקראו וישחקו לפני הקהל את כתבי שלום־עליכם ואת טפוסי ספוריו המצוינים. פרטי תכנית הנשף יתפרסמו בקרוב מעל עמודי העתונים.

* * *

הלויתו של מנדלי מוכר־ספרים.

בעתון [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] שנתקבלו השבוע מרוסיה, אנו מוצאים פרטים מענינים על הלויתו של אבי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מוסרים אנו בזה אחדים מהם.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] מחלת ממושכה, שבאה לו מחולשה ואפיסת־הכחות מרוב זקנה. שעות אחדות לאחר פטירתו נוסד ועד לסדר את ההלויה. נמנה ונגמר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ביאליק [illegible] ווינשטיין, כי ינתן מקום לכל המפלגות בישראל להשתתף בהלוית המת הגדול, [illegible] [illegible] שינשאו אחר מטתו, יהיו רק בעברית וביהודית המדוברת.

בהתפרסם הידיעה על דבר מותו של מנדלי בעיר, נאסף מסביב לבית־החולים המון גדול של חמשים אלף איש, שרצו להדחק פנימה ולראות בפעם האחרונה את פני הסופר הגדול. אולם מפני תנאי המקום והשער אי־אפשר היה למלא את רצונם של ההמונים הרחבים, ורשות הכניסה ניתנה רק לבאי־כחן של הדיפוטאציות השונות. בין ההסתדרויות, ששלחו דפוטאציות להשתתף בהלויה, נמנו: ועד חובבי ציון עם אוסישקין בראש באי־כחו, חברת „מפיצי השכלה" עם [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אגודת [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] והיהודיים, שביניהם נמנו: ח. נ. ביאליק, י. ח. רבניצקי, יעקב פיכמאן, מ. כפרסטור ועוד. בחוץ שמרו על הסדר חברי [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

אחר בקורן של הדפוטאציות השונות ניתן צו להוציא את הארון החוצה. חזן בית־הכנסת הגדול שטיינברג ערך את תפלת האזכרה הראשונה, הארון נשא על ידי קרוביו ומקורביו של המנוח, הסופרים העברים באודיסה, וההלויה התחילה. בהגיעה לבית־הכנסת שעל יד בית החולים, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] פינרס מינקובסקי. משם עברה התהלוכה לרחוב המיאסוידובי. הלחץ והדחק של המוני האנשים היה הולך הלוך וגדול, ושומרי הסדר כמעט שלא עצרו כח לעמוד בפני הדחק הזה. אולם לאחרי התאמצות מרובה ויגיעה רבה מצדם [illegible] [illegible] [illegible] בלי שום הפרעה ועכוב. בעברה על יד „בית־הכנסת הששאישני", נתעכבה ההלויה, ושם ערך את תפלת האזכרה החזן רויטמאן מפטרוגראד. משם המשיכה את דרכה ישר לבית־הקברות.

[illegible] באולם האבל" שער־בית־הקברות [illegible] [illegible] המנוח הגדול בעברית. מטעם הוא בנאומו [illegible] שאבדה לעמנו בכלל ולספרותנו בפרט, [illegible] הגדול הזה. הראשון [illegible] יוסף קלוזנר, שדבר עברית אף הוא. [illegible] רק בתור סופר, אלא גם בתור [illegible]

בודדים של יהודים צייר לנו האמן המנוח במכחולו הנפלא והעמידם לנו לזכר לדורי דורות, אלא את כל כנסת ישראל כמות שהיא הקיף ביצירותיו המהוללות. בשם „תרבות" נואם (גם כן בעברית) הד"ר יוסף מוהליבר. נאמו עוד בשם חברת „מפיצי השכלה" — ש. ראבינוביץ, בשם מורי „תלמוד־התורה" העירוני, שמנדלי עמד בראשו בתור מנהל במשך שלשים וחמש שנים, — טרוצקי, בשם המורים הדימוקראטיים — שיפרין, בשם הציונים — וואסרמאן, בשם „פועלי־ציון" — וולטמאן, בשם „צעירי־ציון" — ספיוואק, בשם ה„בונד" — חפיץ, ובשם הועד המרכזי של הפועלים בבתי־החרושת — בורקון.

רושם נמרץ על קהל הנאספים עושה נאומו של אחרון הנואמים, מ. אברמוביץ, בנו של הנפטר. „יש אומרים, אומר המספיד בתוך שאר דבריו — כי ימי שני חיי אבי עלי אדמות היו שמונים ושתים, ויש אומרים — תשעים ושלש. אולם מי יודע? הלא כל חייו היו מעין פליאה ואגדה. הוא נולד עם זהרורי החופש הראשונים, בתקופה שניקולאי הראשון דכא בחזקת היד את תנועת החופש של הדיקאבריסטים, ונסתלק ממנו בשעה, שאופקים רחבים של חירות ושויון נפתחו לעמנו... לפני מאה שנה בערך הוציא [illegible] יהודי מנזרי בדמות מנדלי מוכר־ספרים והשליכה לארץ, להאיר את דרך עמנו החשכה, האבלה והשוממה בגלות וההולכים עליה. כעת משיב עמנו את האבן היקרה הזאת אל מקומה ממנו לוקחה. על יד קברו הפתוח של מנדלי עומד עם ישראל לכל מפלגותיו זקוף־קומה, חסון ואמיץ ובטוח בעתידו המאושר. כעת איננו עוד אותו העם הסחוף והדווי, שמצאהו מנדלי בעברי יפנים בנסיעותיו בכסלון וקבציאל. וכנסת ישראל עומדת היום לפני הקדוש־ברוך־הוא ואומרת: רבונו של עולם! השבנו אליך את פקדונך היקר, שהפקדת בידנו למשמרת, שובה גם אתה את שבותנו, השיבנו אל נחלתנו, ארצנו ומולדתנו וחדש ימינו כקדם".

קברו של מנדלי חוצב על יד „קבר־האחים" של הרוגי הפרעות בשנת תרסה, והוא נמצא בשורה אחת עם קבריהם של ליליענבלום, רווינצקי ופ־וג.

* * *

חדשות ספרותיות.

יצא לאור „לוח אחיעבר", וזה תכנו המפורט:

א) ההכרה הפילוסופית ביהדות — ד"ר ש. מ. מלמד; ב) התושבים הקדמונים בארץ־ישראל — ד"ר ש. ם. הורוויץ; ג) מחקרי ארץ — י. בן־צבי; ד) על חוף הים — ק. מרמר; ה) השיטה הפסיכולוגית בהוראת לשונות — צבי שארפשטיין; ו) ספרות־עם בלשון הערבים — פרופיסור נחום סלושץ; ז) פרפראות לשירה העברית — ד"ר ישראל דוידסון; ח) זרמים מסתוריים במתמטיקה העברית — יקותיאל גינצבורג; ט) מוצא הפלחים — ד. בן־גוריון; י) ניו־יורק (פואימה) — ש. גינצבורג; יא) במסע — ישראל אפרת; יב) על חוף ניאגרה — א. א. ליסיצקי; יג) מכתבי הקודש — א. ש. שווארץ; יד) שירים — פסח גינזבורג; טו) שיר — פ. מ. ראסקין; טז) שיר — א. דומניץ; יז) בליל זה — ב. נ. סילקינר; יח) שירי מלחמה — הלל בבלי; יט) מרחוב היהודים הניו־יורקי (שתי רשימות) — ש. ערדברג; כ) בשורת המות (מכתבי אדם בודד) — י. צוקר־בראם; כא) נפסקה הרצועה (מחיי המורה העברי באמריקה) — י. אדלר; כב) בעלי־פרנסות (ספור) — אברהם שוער; כג) ברגע של שכחה (ספור) — ראובן בריינין; כד) לפנים מן הקלעים (פיליטון) — צבי ז' שלום; כה) היהדות האורתודוכסית באמריקה — ד"ר מ. וואכסמאן; כו) האורדנים היהודיים באמריקה — ב. שלבין; כז) הסטודנטים העברים באמריקה — ד"ר א. לווינסון; כח) החנוך העברי באמריקה — י. קנוביץ; כט) הספרות העברית באמריקה — דניאל פרסקי; ל) ספרות הדרוש באמריקה — ז. קוטלר; לא) התיאטרון היהודי באמריקה — ש. רובינזון; לב) ההסתדרויות הלאומיות באמריקה — אהרן פרנקל; לג) לואיס בראנדייס — ד"ר ש. מ. מלמד; לד) ד"ר שמריהו לווין — ד"ר י. שטרויס; לה) פרופ' דוד ניימארק — ראובן בריינין; לו) ארבע הראשונות — א. בן־יהודה; לז) א. בן־יהודה — א. ר. מלאכי; לח) התנועה העברית.

* * *

מחיי האגודות.

אגודת „בני עם חי", ניו־יורק, עורכת במוצאי־שבת, ח' אייר, נשף לכבוד יובל הולדת הששים של אליעזר בן־יהודה במרכזה, 217 רחוב הגרי. תכנית הנשף כוללת: נאום מאת ראובן בריינין, שירים, דקלומים והקראות. אורחים רצויים.

מקרב לב עמוק מברכים אנו את העלמה המצוינה מרת אלטה בת הרב מאושמינא עם ב"ג מר מרדכי יהושע לוין ליום בואם בברית הארוסין. יהי רצון שיזכו לחוג את חג חתונתם בארצנו הקדושה.

חזן ח. א. מילקובסקי ומשפחתו
שיקאגו, איל.

חברת „שוחרי שפת עבר" מברכת את העלמה העבריה הנאמנה מרת א. פרסקי לבואה בברית הארוסין עם מר מ. י. לוין. שיזכו לראות בתחית עמנו ושפתנו בארץ ישראל.

חברת „שוחרי שפת עבר"
שיקאגו, איל.

אגודת מסדה מברכת את חברה הנאמן מר ש. ליכטרמאן להתנדבו ב„גדוד העברי". תהא דרכו צלחה ונזכה להתראות בקרוב בארצנו בתור עם בריא וחפשי בגוף וברוח.

אגודת „מסדה", נויורק

מברכים אנחנו את המכבים של זמננו, את אחינו המתנדבים אל הלגיון העברי. עלו בכחכם זה ואלהי העברים יהיה בעזרכם!

אגודת „פרחי ציון"

של ביה"ס העברי „בני ציון" דפורט־אמבוי, נ. דזש.

בשם „...
בשם ה„בונר...
החרושת — בו...

הועידה העברית

השנתית השניה של

הסתדרות העברית באמריקה

תפתח במוצאי שבת, 27 לאפריל, 1918

באספה פומבית באולם בית הספר הטכני לנערות
Second Avenue and 15th Street, New York

ותמשך בימי ט"ז, י"ז איר, (28, 29 לאפריל) באולם בית ציון דהרלם
226 לענוקס עווענױ

כל האגודות העבריות והציוניות, המוסדות העבריים והלאומיים מתבקשים לבחר בציריהם ולשלוח את שמותיהם אל לשכת ההסתדרות.

כל אגודה עברית המשלמת מס בעד עשרה חברים שולחת ציר אחד לועידה; זו המשלמת מס בעד 25 חברים — שני צירים, ואחר כך ציר אחד לכל 25 חברים נוספים. כל אגודה ציונית או לאומית ששלמה מס שנתי להסתדרות העברית בסך לא פחות מחמשה דולרים, בוחרת בציר אחד אל הועידה. כל מוסד עברי חנוכי יכל לשלוח ציר אחד. בעד כל ציר צריך לשלם דולר אחד.

כתובת ההסתדרות העברית:

HISTADRUTH IVRITH
44 East 23rd Street 4th Floor New York

LIFSHITZ PRINTING CO., 217 E. Broadway, N. Y.